

mavi nota

AYLIK MÜZİK VE SANAT DERGİSİ • YIL: 1 • OCAK 1993 10.000 TL.

SAYI

1

BU SAYIDA:

- ayşe sevim • aygün bulutöte
- ahmet özer • gerard hoffnung
- m. semih baylan
- osman razı aksu
- leyla saz (mavi nota)
- mehmet salih holep
- emel burçin özgüneş
- oktay gözpınar
- m.özer ciravoğlu
- m.nazmi özalp

Mavi Nota'dan

● İnsanla başlayan ilk çağlardan günümüze dek, insan varlığının önemini en iyi şekilde duyuran, insan olmanın anlamını ve önemini her an anımsatan, "Müzik Sanatı"nın olağanüstü ilginç evreniyle; zengin, hareketli, değişik, yer yer eğlen-dirici, yer yer düşündürücü yön-leriyle her ay siz okuyucularımızla birlikte olacağız. Müzik ağırlıklı bir dergi olmanın sorumluluğu ve bilinciyle, sizleri başta müzik olmak üzere, sanat dün-yasının ilginç evreninde yolculuğa çıkaracağız. Bu dergi, siz okurlarımızın, bize güç katan yazar, müzisyen ve şairlerimizin, değerli abonelerimizin, Mavi Nota'yı güzelleştiren tüm dostlarımızın desteği ile gerçek yerini bularak sevgili Trabzon'umuzun bir başka alanda sesi olacaktır. Dergimizin hazırlanış aşaması başta olmak üzere "Mavi Nota"nın yaşam bulmasında değerli yardımlarını esirgemeyen "KIYI" ailesine içten teşekkürlerimizi sunarız. İlk sayfaya başlamadan önce radyonuzu açtınız ya da plağınızı döndürmeye başladınız, "Mavi Nota"yı okumaya koyuldunuz. Müzik kadar güzel ve zevkli günler dileğiyle...

● Kıyı Dergisi Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı araştırmacı-yazar şiirin sevdalı **Arslan Pulathanelli** ağabeyimize oluşturduğu geniş kitaplık ve bu kitaplığın olanaklarından insanımıza yaptığı katkılar nedeniyle Trabzon İl Kültür Müdürlüğü tarafından bir plaket verildi. **Arslan Pulathanelli'nin** ödüllendirilmesinden kıvanç duyduk. Kitaplığından daha nice insanın yararlanacağına inanıyoruz.

● Ocak ayı yitirdiğimiz büyük sanatçıların hüznünü yaşıyor bizlere "Türk Beşleri" içinde kendinden en fazla söz ettiren kişi, hiç kuşkusuz **Ahmet Adnan Saygun**'dur. Usta bir besteci, iyi bir öğretmen ve yazar olarak yıllarca Türkiye'nin müzik yaşantısına ağırlığını koymuş olan Saygun, İzmir'de İttihat ve Terakki okulunda **İsmail Zühtü'den** aldığı bilgileri, **Macar Tefik Bey** ve **Hüseyin Saadettin Arel'in** dersleri ile besleyerek Armoni ve Kontrapunto alanlarında kendini yetiştirmiştir. Türk Beşlerinin son temsilcisi olan **Ahmet Adnan Saygun'u** 5. 1. 1990'da kaybettik. **Nasibin Mehmet Yürü** (20. 1. 1953), **Zeki Arif Ataergin** (5. 1. 1964), **Kadri Şençalar** (11. 1. 1989), **Neyzen Tefik** (28. 1. 1953), **Mualim Kazım Uz** (9. 1. 1938), **Nevres Bey** (22. 1. 1937), **Ali İçinger** (26. 1. 1976) ve daha nice sanatçılar ocak ayının yitirdiğimiz değerleri. Müzik sanatımıza çok yönlü katkıları olan bu değerlerimizi saygıyla anıyoruz.

● Yerel sanatçılarımızdan ağabeyimiz **İhsan Eyüboğlu** yönetimindeki Trabzon Belediyesi Türk Halk Müziği Korusu, Bosna-Hersek'te büyük acılar yaşayan insanlar yararına bir konser programı sundular. Bu örnek davranışlarından dolayı kendilerini kutluyoruz.

● Dergimiz yazarlarından müzisyen arkadaşımız **Mehmet Salih Holep** özverili çalışmalarının sonucunu almaya başladı. **Ayşe-gül Akkor** ve **Yıldız Kartal**, arkadaşımızın yetiştirdiği son öğrencileri olarak Türk Halk Müziği Korusu saz heyetinde yerlerini alarak başarılı konserler vermeye başla-

dılar. Böyle genç yetenekleri müzik yaşamımıza kazandırdığı için **Mehmet Salih Holep** arkadaşımızı kutluyoruz.

● Trabzon Devlet Tiyatrosunun yönetim kadrosunda değişiklik oldu. **Yücel Erten'in** Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne atanmasından sonra, Trabzon Devlet Tiyatrosu Müdürlüğüne sanatçı arkadaşımız **Mesut Turan**, yardımcılığına da sanatçı arkadaşımız **Ali Ersin Yenar** getirildi. Arkadaşlarımızı kutluyor, başarılar diliyoruz.

● Derginiz **Mavi Nota**, en özgün biçimde okurlarına ulaşabilmek için özverili çalışmaları ile **Sevcan Ark** arkadaşımızın elinde biçimlenecektir. Kendisine emeğinden dolayı içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

● Dergimiz **Sanat Danışman-larından**, müziğin sevdalı **Tanburlı Suat Kurtuldu'ya** Trabzon'un müzik yaşamına katkılarından dolayı, TRT Trabzon Bölge Müdürlüğü tarafından plaket verildi. Şu anda müzik hayatının en verimli ve olgun dönemini yaşayan **Suat Kurtuldu'nun** ödüllendirilmesinden onur duyduk.

● Yazı İşleri Yönetmenimiz **Müfit Semih Baylan**, Ordu Sanat Evi (ORSEV) tarafından düzenlenen bir etkinlikte "Müzik" konulu bir konferans verecek. **Baylan**, daha sonra küçük bir **Kanun resitali** verip, yayımlanmış kitaplarını imzalayacak.

● Tüm okurlarımızın, **Mavi Nota'ya** emeği geçen herkesin, tüm dostlarımızın yeni yılını kutlar, 1993 yılının barış mutluluk ve esenlikten yana güzelliklerle dolu olmasını dileriz.

● Şubat sayımızda buluşmak dileğiyle...●

Bir kent ki...

• Ayşe SEVİM

Gerçek bir Trabzon'lu ve gerçek beyefendi Sayın Şevket Çulha'ya saygıyla...

Bir kent ki kökü çok eskilere uzanmakta. Özgür düşüncelerin, demokrasi kavramının yerleştiği Yunan uygarlığını, hak ve eşitliğin hukuksal temellerinin atıldığı Roma uygarlığını, salt Allah'a inancın en görkemli yapıtlarda, en ayrıntılı süslemelerle ölümsüzleştiği Bizans Uygarlığını konuk etmiş önce.

Yunanlılar, Ege kıyılarından gelip Karadeniz'in bolluk ve güzelliğine tutulmadan önce, çalışkan yerli halk ovalarda çetin doğa koşullarına karşı utkularını, kutluyorlardı. Etrafı hendekler ve çitlerle çevrili köylerde kütükten evlerinde bolluk içinde ve güvenliyidiler. Öte kıyılardan gelenlere düşmanlık güdülmedi. Nimetler bölüşüldü, takas edildi.

Öte kıyılardan gelenlerce sudan daha çok tüketilmeye başlayınca şarap, Trabzon boydan boya asma kütükleriyle doldu. En eski sikkelerinin üzerine resmedilmiş üzüm salkımı ve daha sonrakilerde sarhoş **Dionysos**, Trabzon'daki bağcılık ve şarapcılığın antik çağdaki simgesiydi.

Roma imparatoru **Hadrianos** kentin yeniden imar edilmesini istediğinde öylesine ince hesaplar yaptılar ki mühendisler, mimarlar, desenciler, mozayik ustaları ve taş yontucuları; projelerden tek bir milim ödün verilmedi. Yağmurlar çok yağdığında ise ne bir köprü yıkıldı, ne mozayik döşeli yollarda bir avuç olsun su birikti. **Hadrianos**'a duyulan saygıdan, anısına yaptırılan heykelin bugün nerede olduğu bilinmese de kaidesindeki yazıt bir caminin girişinde eski Türkçe satırların altında Os-

manlıya has bir sentezle hala yaşamaktadır.

Merkezdeki Bizans entrikalarından bunalıp soluğu Trabzon'da alan Komnenoslar, Selçuklu sultanlarına ödedikleri vergiler yanında değerli armağanlar sunmaktan geri durmadılar. Armağanlar arasında fidan boylu, iri gözlü prensesler de vardı. Onurlu Türk beyleri soylu güzelleri ancak eş olarak kabullendiler. Komnenosların sikkeleri üzerindeki Selçuklu süvarisi motifi korkunun değil hayranlığın ifadesiydi.

Kralların taç giydiği Chrisokephalos kilisesindeki altın varaklı mozayikler ışık vurduğunda göz kamaştırıyor, tüm binanın içi altınla kaplıymış gibi ışıltılı yanıyordu. "Altın başlı **Meryem**" ve oğlu **İsa**, **Kuran**'ı kendine rehber alanlarca da kutsal bilindiğinden, **Fatih Sultan Mehmet** tıpkı **İstanbul Ayasofya** kilise-

sinde olduğu gibi, Trabzon'u aldığı anda da buradaki resimleri bozdurtmadı.

Öyle bir kent ki, Hristiyan kalem ustaları camilerde en güzel nakışları yaparken, müslüman ustalar taş ve ahşabı oya gibi işliyorlardı kiliselerde.

19. uncu yüzyılda güzelliği dillere destandı. Bir gezgin, "portakal ve zeytin ağaçları arasına gizlenen evleri ve ince - uzun sütun gibi minareleri" ile içaçıcı tabloya benzetmiş, bir diğeri evlerinin cephelerindeki zerafet ve renk uyumunu başka hiçbir yerde görmediğini belirtmişti. İkinci vakitlerinde açık sofada bohça işleyen genç kızları serinleten rüzgar, limon ve portakal çiçekleri arasına manolya kokusu da katar, parmaklıktan çatıya uzanan asma dalının olgun salkımını hafifçe oynatırdı.

Cumhuriyet gençleri alabildiğine kültürlü, uygar ve saygılıydı. Boş zamanlar müzik ve tiyatro yapmakla, İngilizce, Fransızca kitaplar okumakla dolduruluyordu. Parlak yaz gecelerinde açık pencerelerden **Dede Efendi**'nin, **Şevki Bey**'in besteleri coşkulu seslerle dalga dalga yükseliyor, **Madam Robert**, **Turan** sinemasında perde aralarında ince zarif parmaklarıyla piyanoda mini konserler veriyordu **Bach**'dan.

Beyler kravatsız, hanımlar şapkasız **Millet Bahçesi**'ne çıkmıyor, kibar delikanlılar Soğuksu'daki sık çamlığın arasından geçen dar yolda hanımlar ayaklarını inciltmesin diye, önden giderek gündüz feneri tutuyorlardı. Ve bir **manolya** ağacı gözden çıkarılmadığı için büyük mimara büyük projesi yeniden çizdiriliyordu.

Bir kent ki... ●

sensin

Aygün BULUTÖTE

Bulutlar dolaşırken
göklerde
Güneşe hasretim,
Güneşim sensin.

Güneş, alev alev
yakarken
Yağmura hasretim,
Yağmurum sensin.

Gözyaşı pınar olup
akarken gözümde
Sevgiye hasretim,
Sevgilim sensin.

Bir dergi çıkarmak

● Ahmet ÖZER

Dergiler için, "yazınının solu-
num organlarıdır" diyen ne güzel
söylemiş. Gerçekten yazınının,
geniş anlamda kültür ve sanatımızın
nabızı, dergilerde atar. Nice genç ye-
tenek, ilerde kitaplaştıracakları yazı ve
şirlerini denediği; sınava sürdüğü,
dergiler alanı, geçmişten günümüze
hiç çorak kalmamış; birileri art arda
kapanırken, oluşan boşluk, bir
başkalı tarafından doldurulmuştur.

Gazete satıcılarının vitrinlerinde,
küçük büfelerin camına asılı duran
çok renkli basımla okura sunulanlar-
dan tutun da fotokopi ile çoğaltılan,
hayli yazım yanlışlıkları taşıyan,
özensiz bir dizgiyle gün yüzüne
çıkarılan nice dergiler, hep okurdan
destek bekleyerek yaşama savaşı
verir, kendi kulvarında yarışa katılır.
Kimilerinin zaman olur basımı gecikir,
hemen "acaba" sözcüğünü getirir
okurun usuna. Çıkışlarındaki se-
vinçler, kapanışlarda hüzne dönü-
şür, ancak bu sevdâ, duygu bazında
da olsa hiç eksilmeden sürüp gider.

60'lı yılların başından beri pek çok
dergiyi izleme olanağı buldum. Daha
doğrusu kültür ve sanatımızın nice
dergilerine gönül düşürdüğüm yıl ola-
rak 1967'yi gösterebilirim. Varlık der-
gisi Türk Dili, Dost, Yeni Dergi, Yeni
Edebiyat, Yeni a, Köken, Miletan, Milli-
yet / Sanat, Türkiye Yazıları, Yarına
Doğru, Sesimiz, Dönemeç, Yazın,
Yeni Ufuklar ve daha adını sayabi-
leceğim on'larca dergi bir yerlerden
sürüp gelmişlerdir soframıza.
Özellikle de bunlardan ayrı bir yerde
algıladığım Yansıma. 1972 - 1975
yılları arasında sürekli yazdığım, nice
ustalarla sayfa dostluğu kurduğum
Yansıma. Sevgili Tekin Sönmez'in
bunda ne büyük emeği vardı.

Varlık'ta Yaşar Nabi, Dost'ta Salim
Şengil, Yeni Ufuklar'da Vedat Gün-
yol, Türkiye Yazıları'nda Ahmet Say,
Yazın'da Hüseyin Atabaş, Sesi-
miz'de Hasibe Ayten, Yarına Doğ-
ru'da Tahir Abacı, Dönemeç'te Hü-
seyin Yurttaş.. Bu dergiler gibi nice
dergilerin mutfaklarında, nice emek-
leri yoğun birer yazınere olarak bu
dünyanın yüreğine nakışlanmışlar-
dır. Trabzon'da çıkan Kıyı'da, Anka-

ra'da nice dostlarımızla yaşama ka-
vuşturduğumuz Karşı'da aynı sevinçleri,
tutkuları, güzellikleri yaşamaya çalış-
mak, ömür verdiğimiz alanı bizler adına
daha da anlamlı kılmıştır.

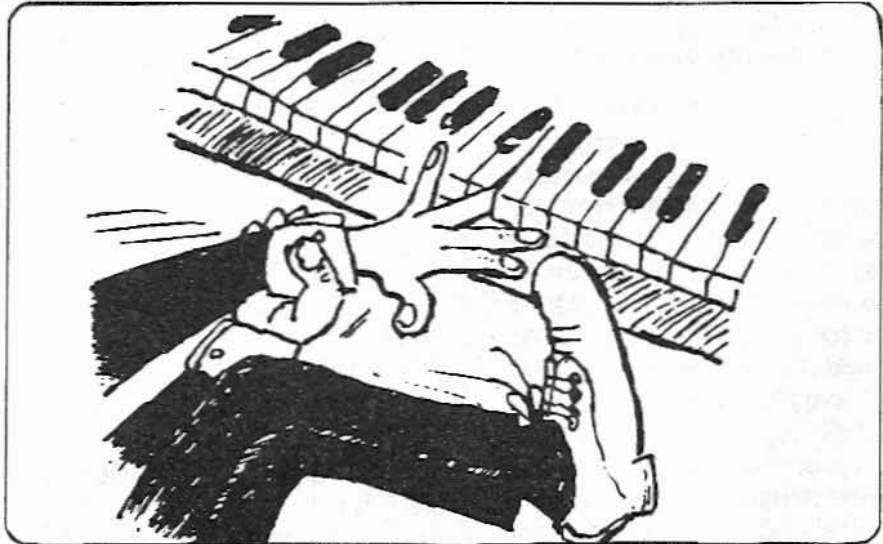
Bir derginin ilanı hep sevindirmişti
beni. Kapanış duyuruları, aylar boyu
çıkmadığı için, kapanmayı okurun bek-
lentisinde eriten dergilerin, görüş ala-
nımızdan çıkması, nasıl da hüznler do-
ğurmuştur yüreğim. Bir düşünüyorum
da yazdığım kırka yakın derginin, bugün
çoğu yazın alanından kopmuş; tatlı birer
anı olarak yazın tarihimize gömülü-
vermiştir.

Bir dönemler, her ürün, bir yerde kitap-
laşmadan önce dergilerde sınava soku-
lurdu dedim. Bu, hem yazarı, ozanı ken-
dine güvenli kılar, hem de kendi ürününü
daha doruklara taşımada bir ölçüt olurdu.
Oysa bugün, zaman zaman 'pat' diye bir
kitap çıkar postadan. Posta kutumda
bekler; ne ilginçtir ki adını daha öncelerde
hiç duymadığım, bir sanatçının ürünüdür
bu. Baskıları özensiz, yazımı savruk,
sözcüklerin çoğu yanlışla gömülü bir ki-
taptır bize ulaşan. Doğaldır. Çünkü çıkan
kitapla, onun üstünde taşınan adın ara-
sında bir iletişim yok gibidir. Oysa yapının
özgünlüğü, yazarının onun üzerine tit-
remesinden daha da anlam kazanır.

Bütün bu düşünceler MAVİ NOTA'nın
çıkış için 'start' verildiği andan beri

usumda dolandı durdu. Çıkan dergi sa-
natın bir alanını gözetmeyi amaçlıyordu.
Olsun, nice sanatların çıkış noktası birdi:
Büyü ve ritmin gizemi doğurmuştu bunca
sevdâyı. Ve bir derginin nice sorunlarıyla
yoğrulan güzellikler, mürekkep kokan
kâğıtlarda pırıl pırıl bir baskıyla dergiye
dönüşünce; hüznler, umutsuzluklar,
tüm gerilimler uçup gidecekti. Her yazıyı,
her şiiri yazanıyla konuşur gibi dosyadan
dosyaya aktarmak, dergi boyutunda
bağlamak, onları nice görsel ürünlerle
harmanlamak, dizgisini sonuna değin iz-
lemek, düzeltisinde en küçük ayrıntıyı
gözetmek, pikajını, filmini, montajını ve
sonunda, basımından katlanmasına, or-
dan dikilmesine, ardından kesilmesine
geçen, bir dolu serüveni yaşarken bir işin
mimarı olmakla kazanılan coşku, yeni
yeni heyecanlara ulaştırır insanı. Bunca
gerilimin ardından gelen bu soluklanma,
uzun bir yokuşun başındaki düzlükte bir
çeşit soluklanmadır. Ve en önemlisi de ilk
sayıyı görmeden abone yaptığımız nice
sanatsevere bir yıllık birikimi - 12 sayıyı -
kesintisiz gönderebilmenin, verilen sözü
yerine getirebilmenin erdemini yaşa-
maktır.

Müziğin kanatlarına katılan Mavi
Nota'nın nice bulutların koununda, nice
güneşlerle ufuktan ufuğa savrularak ipi
yüreğimize takılan bir uçurtma olmasını,
sanat yaşamımıza renk katmasını diliyo-
rum. ●

Hoffnung'dan...

"Beatles" diye bir efsane

• M. Semih BAYLAN

1962 - 1965 yılları arasında, **Beatles**'in her bir şarkısı listelerin başında yerleşiyor ve tüm müzik dünyasını yerinden oynatıyordu. İşte bu sıralarda BBC yayın kurumunun stüdyolarında, bazı pop müzik programlarında kullanılmak üzere kaydedilen bazı şarkılar bir raslantı eseri BBC arşivlerinde ortaya çıkarılınca yer yerinden oynamıştı. Zira bu şarkılar hiç bir zaman plak, kaset ve diğer ticari amaçlarla piyasaya sürülmemiş, BBC yayın kurumunun arşivinde band kayıdı olarak kalmıştı.

1962 - 1965 yılları arasında sürekli yapılan çalışmalar sırasında **Beatles** 88 adet şarkı gerçekleştirdi. Bunların 32 adedi kendi besteleri, diğerleri ise Amerikan RHYTHM AND BLUES tarzındaki başka bestecilerin şarkıları idi. İşte kendilerine ait olmayan bu şarkıların 36 adedi hiç bir zaman ticari amaçla kullanılmamıştı.

Beatles'i BBC radyolarında ilk defa programa alan **Pete Puilding**, onları ilk kez dinlediği sıradaki izlenimlerini şöyle anlatıyor:

"O günlerde bir çok dans yerlerini ve müzikhollerini dolaşıyor ve haftanın iki - üç akşamını buralarda geçiriyor, yeni grupları dinleyip değerlendiriyordum. Ancak bunların hemen hepsi başarısız gruplardı. Böyle akşamların birinde yeni bir grupla karşılaştım. **BEATLES**'di bu grubun adı. Çok etkilemişlerdi beni. Hatta notlarımın arasında "olağanüstü bir grup, bir çokları gibi rock'cı değil folk yanı ağır basıyor, müzik yapmağa eğilimli" diye altını çizmiştim. Bu o sıralarda önemli bir şeydi. Üç gitar ve bir davulla müzik yapan grupların çoğu gürültüden başka bir şey yapmıyorlardı. O gecenin en ilginç öyküsü ise John ve Paul için yazdıklarımdı. Grubun iki vokalistinden **JOHN LENNON** için (evet), **PAUL MCCARTNEY** için (hayır) diye yazmıştım."

Pete Puilding, aynı söyleşide o zamanlar böylesine dikkatli ve titiz olmadığından söz ederek Paul'den özür dilemeyi de ihmal etmemiş. Onlarla yaptığı ilk radyo programı anılarında şöyle anlatıyor **Pete Puilding**.

"Oldukça sinirliydim. Kuşkusuz ilk radyo yayını kim olursa olsun ne kadar cesur ve atılgan olursa olsun yine de önemli bir olaydır. O günlerde kayıt mekanı olarak kullandığımız **FAY-HOUSE** tiyatrosunda gençlerde bulunurdu. Çığlıklar atan büyük gösteri yapan kalabalık bir dinleyici önünde yapardık programları. Her show için bir şarkıcı ve toplulukla bir de sunucu olurdu konuk olarak. Aslında o zamanlar yarım saatlik buna benzer radyo showlar alışılmış bir şeydi. Ama **BEATLES** sahneye çıktığı zaman çok iyi bir gösteri yaparlardı. İlk showdan sonra bende etkilenmiş yeni bir program için hemen anlaşma yapmıştım. Sözünü ettiğim bu ilk showda **John Lennon** (Please Mr. Postman)'i söylemişti."

Beatles, **Pete Puilding**'in programına 1962 yılında üç defa katıldı. İlk ikisinde davulu **Pynk Best** çalıyordu. Üçüncü programda **Ringo Star**, **Pynk Best**'in yerini almış ve kısa bir süre sonra da ilk 45'lik (**Love Me Do**) çıkmıştı.

Saturday Club, **Beatles**'in BBC'de gerçekleştirdiği en önemli radyo programıydı. Başka bir deyimle ünlü olmaya başlamış her sanatçı için çıkılması gereken bir radyo programıydı **Saturday Club**. **Beatles**, bu programa ilk defa 1963 yılının Ocak ayında katılmıştı. Programın ortak yapımcılarından **Berry Andrays**, o zamanki kayıt şartlarını şöyle anlatıyordu: "Genellikle salı günleri öğleden sonra üç - üçbuçuk saatlik çalışmalarımız olurdu. O günlerde kayıtlar, mono teknikle yapılıyordu. Bazan vokal sesleri sonradan kayıt ettiğimiz de oluyordu. Ama genel olarak uyguladığımız teknik aynı zamanda bir defa da hem

müziği hem vokalleri kaydetmekti. Oldukça zor bir yöntem olmasına rağmen yapılacak başka birşey yoktu o zamanlar."

Saturday Club programının sunucusu **Brian Mathieus**, programın ne kadar önemli olduğunu şu sözleri ile vurguluyor: "Sanıyorum çok önemli bir program. O sıralarda fazla pop programları yoktu. Bugünkü gibi hergün birkaç tane yayınlanan müzik programları yerine haftanın bir - iki gününde yapılırdı böyle programlar. Bu yüzden olacak, haftanın yıldızı idi **SATURDAY CLUB**. O zamanın şartları gözönünde bulundurulursa, inanılmaz bir dinleyici kitlesi vardı. Yaklaşık yirmibeş - otuz milyonu buluyordu. Tabii ki gençler oluşturunuyordu bu sayının büyük bir çoğunluğunu."

1963 yılından sonra **Beatles**, artık çoğunlukla kendi bestelerini çalıyordu. Hatta **Lennon - McCartney**, başka şarkıcılar içinde hit parçalar yazan bir ikili haline geliyordu. Örneğin, bir başka **Liverpool**'lu gurup (**Benny Jay Cramer And The Dakota**) bir **Beatles** bestesi olan (**Do You Want To Now Secret**)'i İngiltere plak listelerinde iki numaraya çıkartmıştı.

Beatles'in BBC'de gerçekleştirdiği en uzun süreli program **POP GO THE BEATLES** adını taşıyordu. Hem bu yüzden hem de programın kendi adlarını taşıması açısından radyo müzik programları arasında özel bir yeri vardı. Bu programların bir çoğunu gerçekleştiren **Terry Hanaberry**'i dinleyelim:

"BBC hafif müzik programları bölümü başkanı **Jim Davission**, **Beatles** adlı grubun dikkate değer olduğunu bunun üzerinde durulması gerektiğini belirtti. Bana grubun yeteneklerini ortaya çıkaracak, gelişmelerine yardımcı olacak bir program hazırlamamı söyledi. Ben de öyle yaptım. Her seferinde bir konuk sanatçı aldığımız programı ilk önce dört dizi halinde yaptım. Sonra öylesine bir ilgi gördü ki, kısa bir aralıktan sonra onbir programlık bir dizi daha hazırladım. Bugün çoğu kimse geriye dönüp baktığında yaklaşık yirmibeş - yirmialtı yıl önce **Beatles**'la böylesine bir dizi programı yapılamazdı diyebilir. Raslantı işte. Çok güzel bir şey."

Terry Hanaberry programın ismi ile ilgili şunları anlattı: "Bu işte uzun süreden beri çalışan bir kişi olarak diyebilirim ki en zor verilen karar yapılan programa ne ad verileceğidir. Bölüm başkanı gelir (şu toplulukla onüçbuçuk saatlik bir program yapılacak) der. Sanatçıyı bulursunuz. Ama her zaman sanatçının ismi altında falan show veya filan show diyemezsiniz. Bazan parlak bir fikir çıktığı da olur. İtiraf etmeliyim ki **POP GO THE BEATLES** adı BBC'de idari kesimde çalışan bir bayana aittir. Kendisi hafif müzik programlarında yapım sekreteri idi. Benimle çok iyi bir arkadaşlığı vardı. Bir gün konuşuyordum kendisi ile. **SATURDAY CLUB** ve **EASY BE** gibi programlarla ilgileniyordu. **Mireille Mathieu** ile de çalışmıştı. O sıralarda programa uygun bir ad bulamamaktan yakınıyordum. Ertesi gün bana pop müzikle ilgilenen kardeşi ile konuşurken **POP GO THE BEATLES** adını bulduklarını ve hiç de kötü olmadığını düşündüklerini söyledi. Tamam dedim programa ad buldunuz. Programın adı bu bayana aittir. Bu program boyunca grubun üyeleri hayran-

larından gelen istekleri de yerine getirme fırsatı bulmuşlardı."

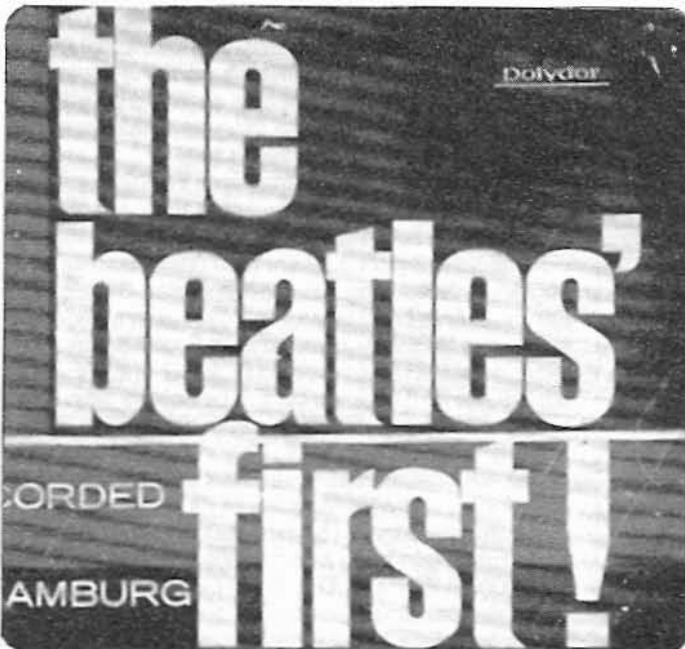
John Lennan, Liverpool'la Amerika arasında sefer yapan gemilerden birinde çalışan arkadaşından Amerikan plakları alarak bunlar arasında beğendiklerini söylüyordu. "A Shadow Read Man Blues" bunlardan biridir. "Pop Go The Beatles" programının üne kavuşturduğu kişilerden biriside **Carl Parker**'dir. Bu Sanatçı bu programda yayımlanmak üzere **Beatles** için besteler yapmış ve bu besteler sayesinde üne ulaşmıştır. **Beatles**'in uzun süreden beri hayran olduğu sanatçı **Johnny Burnet** parçalarından biri olan "LONESOME TEA YOU THE MY HEART" bu program için seslendirilen parçalardan birisidir. **Johnny Burnet** gibi **Ray Charles** büyük bir etkiydi **Beatles** için. Hamburg'daki **Star Club** programlarında bir **Ray Charles** bestesi olan "WHAT DID I SAY"i daha uzatmalı bir biçimde okurlardı. **John Lennon**'in söylediği "I Got A Woman" başka bir **Ray Charles** bestesi idi. Bu şarkı 1965 yılında BBC yayın kurumunun radyo programları için kaydettiği eserlerden biridir.

Dört Liverpool'lu genç **John Lennon**, **Paul McCartney**, **Ringo Star** ve **George Harrison**'dan oluşan topluluk müzik dünyasından büyük fırtınalar kopardıktan sonra 1970 yılında dağılmış ve müzik tarihine bir efsane olay olarak mal olmuş oluyordu. Daha sonraları organizatörlerin astronomik teklifleri karşısında da birleşmeyen bu dört müzisyen; Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulmasının nüvesini oluşturan 1775 milliyetçilik akımının ikiyüzüncü yıldönümü olan 1975 yılında bir konser için bir araya gelmeleri istenmiş ve kendilerine birmilyar dolar gibi bir ücret teklif edildiği halde birleşmeyi reddetmişlerdir.

1970 yılından sonra müzik yaşantılarına ayrı ayrı devam eden **John**, **Paul**, **Ringo** ve **George**, **Beatles**'in kendilerine verdiği büyük imkanlardan yararlanmasını bilmişler ama müzik kalitelerinden hiç bir şey kaybetmeden yollarına devam etmişlerdir.

Özellikle dini inançları ve diğer çarpıcı görüşlerinden dolayı dinci çevrelerin tepkisini üzerine çeken **John Lennon**, 1981 yılında bir suikaste kurban gidince **BEATLES** gerçeği artık bir efsane oluverdi. Bu yıl besteleri ile gönülleri fetheden koca **John Lennon**'in 12 nci ölüm yıldönümü.

Başta da belirtildiği üzere bir daha tekrarlanması mümkün olmayan **Beatles** olayının aramızdan ayrılan üyesi **John Lennon**'in doğumunun 40. yılı için çıkartılan 45'lik **DOUBLE FANTASY** tam 22 hafta liste başı olmuş ve büyük fırtınalar koparmıştır müzik dünyasında. ●

Beatles'in 1961 yılında Almanya'da çıkan ilk albümü

Osman Razi Aksu'dan

'GRAZ Nere ki?'

"Dedeleriniz 1600 lü yıllarda buraları ele geçiremedi ama bugün siz kültürünüzle bizleri fethettiniz"

Şehir adına konuşma yapan yetkilinin, onurumuza verilen yemekte yaptığı konuşma aynen böyle idi. Avusturya'nın Graz kentinde idik. Viyana takriben 180 km. mesafede Alp Dağlarının hemen başlangıç noktasında yemyeşil, ormanlık bir yerde kurulu bu şehirde birkaç saat önce Sema gösterisini sunmuş ve şehrin içindeki en yüksek tepede (İstanbulun Çamlıca'sı gibi) soğuk ve rüzgarlı bir havada üzeri tente ile kapatılmış, iki yanı kale duvarlarından oluşmuş ve ucunda portatif olarak hazırlanmış bir sahneki, tamamen çelik konstrüksiyon bu sahnenin zemini kalın lastikle kaplı üzerinde ise 4 kolonla yükseltiip alçaltılabilen onlarca spot ve mikrofon taşıyan bir çelik tavan bulunuyordu. 2 Saatte yakın süren III. Selim'in Suzidilara Ayin-i Şerifi icra edilişi 15X40 metre olarak seyircilerin oturmasına ayrılan bölümde sandalye yerine Bank tipi arkalıksız oturma yerleri konulmuş ve bunların üzerine de seyircileri ısıtılmak için battaniyeler vardı. Ayrıca bu mahallin arka kısmında yönleri seyirciye dönük yerden yüksekliği 2,5 metre olan üst tarafları çanak anteni andıran brülörlü ısıtıcılar devamlı sıcak hava üflüyordu.

ORF (Avusturya Televizyonu) seyircilerin oturma yerinin tam orta mahallinde yer almış olup adeta küçük bir stüdyo kurmuştu. Çeşitli göstergelerle kontrol edilen ses için kullanılan mikrofonlar ise in bir zeytin tanesi büyüklüğünde idi. Bir ara hoparlörlerin hepsinin seyirciye dönük ve mikrofonlardan uzakta kurulduğunu görüp bizimde sesimize duymaya ihtiyacımız var deyince, teknisyen adeta 'pışık' der gibi gözlerini oynattı. Çünkü bu durumda mikrofonların uğultuya sehop olacağını biliyordu. Işık ayarı tavandaki ışıkları, oraya çıkan birkaç teknisyen, Şeyhin yerine, mutribin oturmasına ve semâzenlere göre ayarlıyordu. Sonra seyir ve dikeylere monte caraskallar yardımı ile bu tavan yere indirilerek spot ve mikrofonlar sabitleştiriliyordu.

Bir festival nedeniyle, Galata Mevlevihanesini Yaşamla Derneğinin Çağdaş Aşklar grubu olarak, 'Tanz der Derwishes' derişlerin dansı olarak takdim edilen bu gösteri festivalin son gecesi olan 25. 5. 91 tarihine rastlıyordu. Bizden önce Endonezya, Avusturalya, Peru, Brezilya, Gana grupları 2 şer gece ara ile gösterilerini tamalamışlardı.

Seyirci, seyirciye ayrılan mahalli tamamen doldurmuştu. Sema başladığında çalışan kameraların ışıkları vardı, musiki vardı, dönen semâzenler vardı. Tam bir sessizlik içinde mistik bir havada ve alkış bile çok gecikerek hatırlanıyordu. Bizim sazımız, kanun malum büyük saz, sahne gerisinde kale duvarları arasında gezinip duruyoruz. Seyircilerin arasından uzakta, bir kadın sesi 'Allahüekber' ve benzeri birtakım kelimullahı tekrar edip duruyor. Bitmeyen şekilde 5 dakika, 10 dakika sonunda Neyzen Cemal beye rica ettim. 'Şuna bir baksana'.... Gitti ve uzun süre sonda döndü. 'Tüylerim diken diken oldu' dedi. "Bir kadın seyirci, etrafına seyircileri toplaması Kur'an'dan bir takım şeyler okudukça, etrafındakiler tekrar ediyor. Çok kez bu bayan 'olmadı' manasına başını sallıyor ve tekrarlıyor. Olacak şey değil" dedi.

Ertesi gün Avusturya televizyonu görüntüleri haber mahiyetinde geçti. Ayrıca oraya çok yakın Yugoslavya'da da tamamının gösterildiği haberi geldi.

Takip eden gün pazardı. Viyanaya döndük. Otobüsle şehir turunda heykellerin güzelliğine hayran olduk. Meşhur kiliselerini gezdik. Tuna'nın üçe ayrıldığı bir yerde yapılan Tuna kulesine çıktık. 160 metre yüksekliğindeki bu kuleye asansör 35 saniyede çıkıyordu. Gece İstanbul'a döndük. ●

METRONOM

SANATLA YOĞRULAN BİR YAŞAM

LEYLA SAZ

Şair - Bestekâr Leyla Saz, 1850 yılında Sultan Mecit'in sarayında dünyaya gelmiştir. Babası Abdülmecit'in hekimbaşılığını da yapmış olan İsmail Paşa'dır. "Mektubat" sahibi iki dönem Trabzon valiliği yapan ve Trabzon İdadisini (Sultani, lise) kuran Giritli Sırrı Paşa'nın eşidir. Leyla Saz; şair, besteci ve yazar olarak, çok yönlü bir sanatçıdır. "Solmuş Çiçekler" adıyla bir de şiir kitabı vardır. "Saray ve Harem Hatıraları" ile Avrupa'da da ün yapmıştır.

Leyla Saz, 6 Aralık 1936 günü, Kızıltoprak'taki köşkünde hayata gözlerini kapadığı zaman, 86 yaşındaydı.

Leyla Saz

Leylâ Saz, musiki edebiyatımız da daha çok "Leyla Hanım" olarak bilinir. Babası; şehreminiği, valilik, Tıbbiye Nazırlığı, zaptiye müşirliği gibi görevlerde bulunmuş Dr. İsmail Paşa'dır. Leyla Saz, 1850 yılında İstanbul'da doğdu. 1853 - 1860 tarihleri arasında hemen hemen aralıksız olarak Dolmabahçe Sarayı'nda yaşadı. Babası İsmail Hakkı Paşa, Sultan Abdülmecid'in ölümünden sonra şartların değişmesi üzerine Girit Valiliğine atanmıştı. Bundan dolayı Leyla Hanım yedi yıl süreyle Girit'te yaşadı. Burada Matmazel Elizabeth adındaki bir kadından Fransızca ve Yunanca öğrendi. Bu arada genel kültürünü de ilerletti.

Leyla Saz

İsmail Hakkı Paşa, Girit Valiliğinden önce İzmir Valiliği görevi de yapmıştı. Ancak Girit Valiliğinden sonra ikinci kez İzmir Valiliğine atanınca, doğal olarak Leyla Hanım da İzmir'e gitmişti. Vilayet mektupçusu olan Sırrı Efendi'yi mektuplarından gıyaben tanırdı. Sırrı Efendi de babasından dolayı Leyla Hanım'ın şiirlerini okur ve çok beğenirdi. Daha sonraları Giritli Sırrı Paşa adını alan Sırrı Efendi ile Leyla Hanım arasında doğan aşkın sonu evlilikle bitmişti. Eşi Giritli Sırrı Paşa ile birlikte Tuna Vilayetine bağlı Prizen, Ruscuk, Anadolu illerinden Trabzon ve Kastamonu'yu dolaştı.

1879 yılında Trabzon Valiliğine atanan Leyla Hanımın eşi Giritli Sırrı Paşa, Ünlü bilginlerden Şeyh Hacı Ali Efendi'nin oğlu, Şeyhülislam Minkârîzâde Ali Avni'nin kayınbabasıydı. Kendisinin basılmış eserleri ve yazıları vardı. Trabzon'da Valiliği süresince şehrin

imarına hizmet ve yardım etti. Leyla Hanım anılarında o devrin Trabzon kadınlarının giyimi hakkında şu bilgileri verir: "1879'da zevcim Trabzon Vilayeti valiliğine tayin olmuştu. Selefimiz Müşir Saffet Paşa'nın haremi orada ferace kullanılmadığını ve giyilemeyeceğini söyledi. Trabzon Hristiyan kadınlarının çoğu mora yakın renkte kenarları beyaz ipek çarşaf örtünürler, fakat peçe koymazlardı. Yüzleri açıktı. İslam hanımların çenginleri o iki renkli sık satranç dokunmuş pamuk çarşaf örtünür, file peçe koyarlardı. Çarşaf lar ora metai idi. Siyah canfesten hususi bir çarşaf yaptım. Zaten zayıf olan gözlerim yüzümdeki yemeni ile kapanınca yolumu göremedim. Vapurdan inerken merdivenden yuvarlanıp denize düşmeme ramak kalmıştı. Trabzon'da bizim arabamız olmadığı gibi şehirde tek cadde bulunduğundan dolayı başka araba da hiç yoktu, yürümeye mecburdum. İçinde kaybolduğum o çarşaf bastığım yeri göstermeyen yemeni ve beni o kadar rahatsız ediyordu ki sokağa pek seyrek olarak çıkar, evde kapanıp oturmayı tercih ederdim."

Leyla Hanım anıları ve bazı besteleri ile tanınmış ve devrin ünlü şairleri arasına da girmişti. Hem Türk Musikisi, hem de Batı Musikisi ile ilgilenirdi. Çok iyi derece piyano çalardı. Geniş bir kültürü vardı. Şiirleri uzun yıllar Trabzonlular'ın dillerinde dolaşmıştır. Özellikle Trabzon kadınları onun şiirlerini ezbere söylerlerdi. Çünkü Leyla Hanım daha çok kadınlarla, kadın sorunları ile ve sosyal hayatları ile ilgilenir, yazılar yayınlardı. Yazılarının bazıları yabancı dillere bile çevrilmiştir.

Eşi Giritli Sırrı Paşa 1880 yılında ikinci defa Trabzon Valiliğine atanınca şehrin bakımına çaba harcadı. Şimdiki lise binasının yerinde bulunan eski lise binasının temelini attı.

Eşi 1895 yılında ölünce Leyla Hanım İstanbul'a yerleşti. Leyla Hanım'ın dört çocuğu olmuştur. Yusuf Razi Bey ile Mimar Vedat Bey oğludur. Büyük kızı Nezihe Hanım

İstanbul Belediye konservatuvarında piyano öğretmeni idi. Küçük kızı, Profesör Mehmet Ali Ayni Bey'le evliydi.

Leyla Hanım, uzun süre Bostancı'daki köşkünde oturdu. Bu köşk Leyla Hanım'ın bütün şiirleri, notaları ve anıları ile birlikte yanınca, son yıllarını damadının Kızıltoprak'taki evinde huzur içinde geçirdi. Evi bir sanat evi gibiydi.. Dönemin ünlü sanatkarları evinde toplanır akademik düzeyde sohbetlerde bulunurlardı.

Bir "Hanımefendi" ve aydın bir Türk kadını olarak "Harem - Selamlık" gibi gereksiz gelenekleri bir yana itmiş ve örtünmemiştir.

Özel musiki toplantıları ve meşkler gibi nedenlerle Haşim Bey, Rifat Bey, Medeni Aziz Efendi, Santuri İsmet Ağa, Kanuni Ethem Efendi'yi tanıdıysa da onun asıl hocası Medeni Aziz Efendi'dir. Hocası ile 1876 yılında tanışmış ve onun ölümüne kadar düzenli ders almıştır. 1899'da tanıdığı Asdik Ağa, Prens Halim Paşa'nın Zekai Dede, Behlül Efendi, Karnil Efendi, Aziz Efendi'den elde ettiği koleksiyonunu bölüm bölüm Leyla Hanım'a getirir, her hafta meşk ederlerdi.

İkiyüzü aşkın eseri vardır. Hüzam makamını çok seven Leyla Hanım'ın son eseri "Sen ey tac-ı serim" adlı şarkısıdır.

Ölümünden birkaç yıl önce "Saz" soyadını aldı. Anlamını soranlara "kendimi bildim bileli günüm onsuz geçmedi" derdi.

Ölümünden birkaç yıl önce felç geçirmişti. Bu olayı Damadı Mehmet Ali Ayni Bey, 7 Aralık 1936 Pazartesi tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan bir röportajda şöyle anlatıyor: "Bir ay evvel bir sabah onu yarı ölü halde bulduk; nüzul isabet etmişti. Bir aydır ölüme biraz daha yaklaşa yaklaşa yaşadı. Fakat son demlerinde bile şairdi. Daha üçgün evvel meşhur hanendeler-den İhsan İbrahim gelmişler, yatağın başucunda keman ve udla ona sevdiği parçaları çalmışlardı. Gözlerini yummuş kendinden geçmiş gibiydi. Duymuyor artık, duyamıyor sanıyorduk; fakat bir yerde yanlış okunan küçük bir parçayı o haliyle sezmiş ve mecalsiz kolunu kaldırarak titrek parmaklarıyla işaret etmiş, o parçayı tekrar çaldırmıştı. Leylâ Saz bu temiz duygulu münevver kadın şimdi bilmediğimiz bir başka âlemin sesine kulak vermiş gibi bitişik odada fakat bizden uzak."

Leyla Hanım'ın 86 yıllık ömrü 6 Aralık 1936 Pazartesi günü noktalandı. Nuruosmaniye Camisinde 7 Aralık 1936 Pazartesi günü kılınan cenaze namazından sonra Edirnekapi şehitliğinde toprağa verildi.

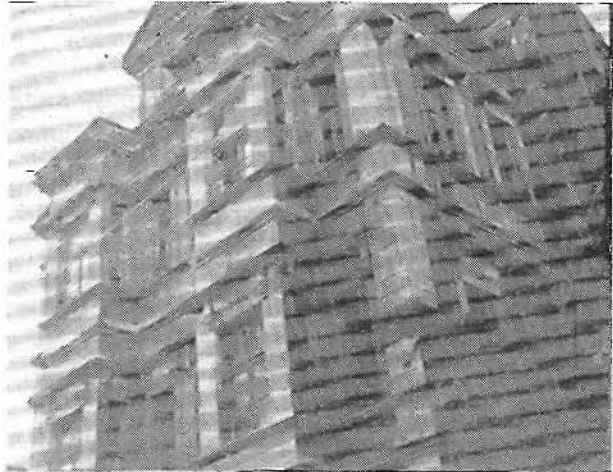
Şair Leyla Hanım, bestekâr Leyla Hanım kadar başarılı değildir. Kendisiyle yapılan ve 7 Aralık 1936 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan söyleşide şiir yazmaya 14 yaşında başladığını belirtmiş, birkaç şiirinin kendisinden habersiz olarak "Hazine-i Evrak" adlı bir dergide yayınlamış olduğunu söylemiştir. Şiirlerinde Aruz ve Hece kalıpları kullanılmıştır. Türkçesi o zamanki dil anlayışının aksine sade ve özentisizdir. Yangın sırasında şiirleri de yandığı için kalanlarını ve unutmadıklarını toplayarak 1928 yılında Abdülhak Hamid'in bir önsözü ile "Solmuş Çiçekler" adı altında yayınlamıştır.

Leyla Hanım'ın asıl başarısı düz yazıdadır. Anılarının gelecek kuşaklara ışık tutmasında etkili olması bundadır. Bu anılardan o yılların sanat olaylarını ve musiki öğrenimini, yüksek tabaka arasındaki gelenek ve görenekleri renkli tablolarla sonsuzlaştırmıştır. Ünlü Bestekar Hacı Arif Bey'in yaşamı ile ilgili önemli bilgileri yine Leyla Saz'dan alırız. Leyla Hanımın bu anıları bizzat yaşayan bir kimsenin kaleminden çıktığı için önemini daha uzun yıllar koruyacaktır.

Leyla Saz'ın bestelediği 200'den fazla şarkının notaları yandığı için bunlardan ancak kırkbeşi saptanabilmiştir. Mustafa Rona, "Yirminci Yüzyıl Türk Musikisi" adlı eserinde bu şarkılardan 45'nin güftesine yer vermiştir. Çeşitli makamlarda bestelenen bu eserleri alfabetik olarak makam sırasına göre aşağıya alıyoruz:

BESTE - NİĞÂR MAKAMI

●Neş'em emelim ruh-i hazinim zedelendi.

Leyla Saz'ın Trabzon'a ikinci gelişinde oturduğu ileri sürülen ev (Kaynak kişi: Şevket Çulha)

- Neşvem, emelim sen iken ey necm-i ziyâdar

HİCAZ MAKAMI

- Acep hal-i dil-i pür ıstıraba aşına yok mu?
- Hasret-i lutfunla kalbim durmadan hep çarpınır.
- Zevk-i sevda duymadım, âşık-ı perestar olmadın.
- Bilim kablini cana, bilerek aldanırım.
- Ey nazlı dilber gönlünce bittim bilmem ki ey nazlı dilber küstün mü?
- Haberin yok mu senin ey dil-i zar
- Esiridir beni gönlüm

HİCAZKÂR MAKAMI

- Nerdesin nerde acep gamla bıraktın beni
- Ey bağ-ı hüsnün süseni
- Hasretinle sine çak garib ü mükedderim
- Vicdanımuazzam olan Osmanlılarız biz
- Oh sensiz ne kadar şad ü şenim

HÜSEYİNİ MAKAMI

- Dest-i felek girdi medet kanıma
- A kız uyanık mısın?

HÜZZAM MAKAMI

- Duymasın kimse yine kalbi olan feryadımı
- Ey sabah-ı hüsn ü anın afıtab-ı enveri
- Harab-ı intizar oldum aman gel
- Ağlayıp da dil harap etme beni

KARCIĞAR MAKAMI

- Yürü ey bi vefa hercayı güzel
- Çeş-i fettanın yamandır pek yaman
- Gizli sevda çeken bilir ah bu aşkın tadını

KÜRDİ'LI HİCAZKAR MAKAMI

- Nazarın fikrime nurefşandır
- Çeşmanını gösterde gözüm yaşın dindir

MAHUR MAKAMI

- Bir gece şu bağçenden bir ses getirmişti saba
- Etmedim asla terahhum pek çok üzdün canımı

MÜSTEAR MAKAMI

- Gönül ölmendinse uyan

NEV - ESER MAKAMI

- Sen bir bebedsin / Nazik çiçeksin

RAST MAKAMI

- Firakınla perişan oldu halim
- Benzer mi maha vech-i münirin
- Mey-i aşka gönül peymane olsun

SULTANI - YEGÂH MAKAMI

- Dilberim terk-i sebate her zaman ama-dedir

SÜZ-İ DİL MAKAMI

- Bir gönül sevmiyecek gayri dedim de kandım
- İhtiyarlık bahsi hiçtir ölse uslanmaz gönül
- Sevdim seni sevmek ne demek anlamadın sen
- Mani oluyor halimi takrire hicabım

SÜZNÂK MAKAMI

- Munis nazarından dökülen va'de inan-dım
- Sen nazenin ey dilpesendim
- Namını tasdi edemem her elemimle
- Ah nasıl kıydı felek bilmem aman

ŞEHNAZ MAKAMI

- Dayanıp dest-i hünermendine sevdalı se-rin

ŞEVK - EFZA MAKAMI

- Sema-yi hüsn-i ânsın sen

(Abdül Hakhamit'in önsözleriyle) 1928 yılında basılan Leyla Saz'ın şiir kitabı "Solmuş Çiçekler"
(Arslan Pulathaneli arşivinden)

KAYNAKLAR:

- Türk Musikisi Tarihi - Dr. Mehmet Nazmi Özalp Cilt:2 S.: 23, 24, 25
- Haremin İçyüzü - Leyla Saz'ın anıları - Sadi Borak
- TRT Türk Sanat Musikisi Sözlü Eserler Repertuarı - Tark Kip
- Fetihten Kurtuluşa kadar Trabzon'un Tarihi - Mahmut Goloğlu S.: 204 - 205
- Mukisimizde İz Birakanlar - Müfit Semih Baylan S.: 59,60,61

Tekseslilik - Çokseslilik

● Mehmet Salih HOLEP

Toplum yapısı ile müzik yapısı arasındaki kimi ilişkilerin olduğu eskiden beri etnomüzikolojide tartışılır. Örneğin birbiriyle komşu olmayan, hiçbir kültür alışverişi ve etkileşimi olmayan, ama buna karşın toplum yapıları birbirine çok benzeyen ülkelerin şarkı söyleme biçimleri birbirine çok benzemektedir. Müzik araştırmacıları 233 kültürden aldıkları ezgileri bilgisayar aracılığı ile incelemişler ve toplum yapısının karmaşıklığı ile müzik yapma ve şarkı söyleme biçimleri arasında bazı ilişkilerin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre bir ezgiyi süsleme becerisinin ekonomik yapı ile olan ilişkileri büyüktür.

Toprağa dayalı ekonomilerde insanların müzik yapma alışkanlıkları da üretim alışkanlıkları gibidir. Bir tarla nasıl bir kişi ya da onkisi tarafından ekilebilirse, bir türkü de, bir kişi ya da on kişi tarafından hep birlikte tek sesli olarak söylenebilir. On kişi söylerken beş kişinin susması ezgiyi değiştiremez. Buna karşın fabrika modeli olan orkestra da, üyelerin yarısının çalmaması tüm orkestrayı etkiler. Çünkü fabrikadaki iş bölümü ve çalışma düzeni bir ölçüde orkestraya yansımıştır.

Ulusal gelirleri tarımsal ekonomiye dayalı Afrika, ortadoğu ve uzakdoğu ülkelerinin halk müziklerinde ikili, üçlü, dördü seslerden oluşan çok seslilik unsurlarına rastlanmasına karşın sözü edilen bu ülkelerin hiç birinde batılı anlamda bir çok seslilik yoktur. Bu tür çok seslilik endüstriyel yaşam aşamasına ulaşmış toplumlarda görülmektedir.

Endüstrileşmenin bir toplumun yapısını, toplumun müzik yapma, davranış ve alışkanlıklarını nasıl değiştirdiğini Japonya'da açık seçik görmekteyiz. Daha dün kadar KOTO eşliğinde tek sesli ezgiler söyleyen, SAKUHAÇI, HIÇIRIKI gibi üfleme çalgılarıyla tek sesli müzik yapan Japonya'ya, endüstrinin girmesi ve yaygınlaşması, toplum yapısında büyük değişikliklere neden olmuş ve kendiliğinden çok sesli müzik yapmağa ihtiyaç duyulmuştur.

Türkiye'de ise Batı Müziği eğitiminden geçmiş kimseler Japonya'nın endüstrileşme de yaptığı atılımları görmezlikten geçerek, yoğun çalışmalarla Türk halkını da Japonlar gibi çok sesli müzik yapmağa alıştırebileceklerine inanmaktadırlar. Çünkü onlar, Batı Müziği dinlersek uygarlaşacağımızı, yani endüstrileşeceğimizi sanmaktadırlar. Oysa endüstri aşamasından geçerek zaten kendiliğinden çoksesli müzik yapmağa başlayacağımızı vurgulamak yerinde olur.

Genelde tarım ülkesi olan, gelirinin büyük bir bölümünü topraktan sağlayan Türkiye ve Türkiye gibi ülkelerde tek seslilik toplum yapısının doğal gereği ve kaçınılmaz bir sonucudur. Bu toplumlardaki diğer kültürel kurumlarda hiçbir değişiklik yapmadan onların müzik yapma alışkanlıklarını değiştiremeyiz.

Tarımla uğraşan insanlar ne zaman ekip, ne zaman biçeceklerini bilirler. Onların işlerini saniye, dakika, saat gibi küçük zaman birimleri etkilemez. Buna karşın, karşılıklı iş birliğinin gerektiği fabrikada, tam dakikasında işlerine başlaması gerekir. Bu nedenle insanlar sinirli bir biçimde dakikalarca yarışır. Ge-

reken yerde olmaya çalışırlar. Orkestradaki bir sanatçı fabrikadaki makinelerin ritmine uyması gereken bir işçi gibi görevine saniyenin daha küçük bir parçası kadar geç başlayamaz. Aksi halde istenmeyen sonuçlar çıkar.

Tarım toplumunun sade yapısı karmaşıklışıp değişince insanların dünya görüşü, değer yargıları, ahlak, güzellik ve müzik anlayışları değişti. Tarım toplumunun tek sesli sade ezgileri endüstrileşmeye paralel olarak yerini daha karmaşık müzik biçimlerine bırakmıştır.

Türkiye'de her türlü çok sesli müziğe belirli ölçülerde de olsa, ileri üretim ve çağdaş endüstriyi yakalama çabalarının en yoğun olduğu kentlerde rastlanır. Bu toplumlarda aile yapısı, kadının toplumdaki yeri ve toplum yapısı kırsal kesimlere göre büyük ayrıcalıklar gösterir. Kırsal yörelerden büyük kentlere göçenler ise köydeki tarımsal yaşantılarını gelenek ve alışkanlıklarını inanç ve yaşama biçimlerinin karşımından oluşturdıkları değişik bir değer ve inançlar sistemi yaratarak sürdürürler.

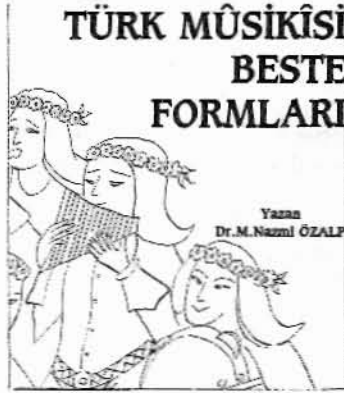
Yapılacak bir araştırma büyük kentlerde yaşayan bu kesimin türkülerin yanı sıra, yeni oluşturulan müzik biçimlerinden arabesk müziğini dinlediklerini kolaylıkla ortaya çıkarabilir. Endüstrileşme çabaları içindeki bu kentlerdeki nüfusun bir bölümü Türk Sanat ve Klasik müziklerini dinlerken geri kalanların her türlü çok sesli müziği dinledikleri görülebilir. Böyle bir varsayım bile bizlere endüstrileşmenin çok sesli müzik yapma ve dinlemedeki önemini gösteren bazı ipuçları vermektedir.

Batıdaki çoksesliliğin bir çok nedenleri olduğu kuşkusuzdur. Yüzyıllar içinde gelişen ve olgunlaşan değişik düşün akımları, din ve dünya görüşü, kökü ta eskilere giden müzik gelenekleri bir yana bırakılırsa çok sesliliğin en önemli nedenlerinden biri endüstrileşmedir.

Batı toplumlarının dışında kalan, tarımsal ekonomiye dayalı toplumların Japonya gibi endüstrileşme sürecinden geçmeden müzik alışkanlıklarını değiştirmeleri imkansızdır. Çünkü endüstrileşme sadece toplumdaki insan ilişkilerini, aile yapısını, yer ve yerleşme biçimlerini, inanç ve değerler sistemini, üretim ve tüketimi, kadın - erkek ilişkilerini değiştirmekle kalmaz aynı zamanda sanatını etkiler ve değiştirir. Bu değişimle ortaya çıkacak yeni ve güçlü sınırlar, sesini toplumsal yaşamın tüm kesimlerinde bu arada müzikte de duyururlar. Tekseslilik yerini ancak böylece çağdaş çoksesli bir toplum düzenine bırakabilir. Türkiye'de, endüstriyel aşamasına ulaşmadan ve gerekli toplumsal yapı değişiklikleri olmadan müzikteki tek sesliliği hiçbir zaman çok sesliliğe bırakamaz. Bu iş birkaç kişiyle olacak iş değildir. Tüm toplumu ilgilendirir. Ne dersiniz, çok daha yolumuz var mı? ●

Türk musikisi beste formları

● Emel Burçın ÖZGÜNEŞ

Klasik musikî sanatımızın en büyük sıkıntısı metodsuzluk olduğundan, bu klasik okulun kuralları yeni kuşaklara "usta - çırak" gelenekleri içerisinde ulaşmıştır. Bu süreç içinde, musikimizin beste şekilleri, dünden bugüne çeşitli evreler geçirerek gelmiş olduğundan "usta - çırak" gelenekleri içerisinde günümüze kadar ulaşan beste formlarının bir takım değişikliklere uğradığı görülecektir. Musikî sanatımızın diğer konularında olduğu gibi, bestekârlık ve icracılık gelenekleri ile ilgili derli toplu bir eserin yazılmamış olması, musikimizin bu yönünü de eksik bırakmıştır.

Klasik Musikimize "Türk Musikisi Tarihi" adlı iki ciltlik dev bir eseri kazandıran Dr. Mehmet Nazmi Özalp, bu kez karşımıza 505 sahifelik bir eserle çıkmakta. "Türk Musikisi Beste Formları" adını taşıyan bu eser, böyle bir eserin hazırlanmasının gerekliliğini içeren bir önsözle başlıyor. Türk Musikisi Beste Formları başlığını taşıyan bölümde, musikimizin kaynak yetersizliği işlenirken, bu konuya emeği geçen değerli kişilerden söz edilerek onlara göndermelerde bulunuluyor. Şeyhülislam Esad Efendi'nin tezkiresi Âtrâbu'l - Âsar'dan temel eser olarak söz edilirken, Edirneli Sehi Bey, Sâfâî, Arpaemî-nizâde Sami, Cevrî, Aynî, Lâtîfî, Ramiz, Kalzâde Beyanî, Seyhî gibi kimselerin yazmış olduğu tezkirelerden söz edilir. Çağımızın musikî adamları olan Dr. Suphi Ezgi, Nuri Şeyda Bey, Sadeddin Nûzhet Ergun, Mahmut Ragıp Gazimihal, Sadi Yaver Ataman, Mahmut Kemal İnal, Şemseddin Sami, Vural Sözer, Sadi Aksüt, Cem Behar gibi isimlerden söz edilerek, bu kişilerin musikî tarihimize ışık tutacak eserler verdiği vurgulanır.

Müzik estetiği görüşüne sahip olan kişilerde, müziğin yaratamayacağı güzel bir duygu olmayacağı belirtilirken, müziğin geçen bir ömrün bütün özlemlerini, şuur altında kalarak açıklanmamış tutkularını, şiddet ve renkleri ile açığa çıkarmasına yardımcı olacağı haklı görüşüne özellikle yer verilir. Müziğimizin incelikleri ile ilgili detaylı fakat öz olmak koşuluyla geniş bilgi verilen bu bölümde geleneksel meşk sisteminin bozulması, müziğimizle ilgili bir öğretim kurumunun kurulmasının gecikmesi, müziğimizin horlanması, müziğimizdeki tüm inceliklerin unutulmasına neden olduğu görüşü bu bölümün sonunda anlatılır.

Saz Musikisi Beste Formları bölümünde; Peşrev Saz Semaisi, Medhal, Sirto, Longa, Mandıra, Taksim, Çiftetelli, Zeybek; Sözlü Beste Formları bölümünde; Kâr, Kârçe, Kâr-ı Nâtik, Murabba'(Beste), Sengin Semai, Ağır Semai, Yürük Semai, Şarkı, Türkü, Gazel, Köçekçe, Aşık Musikisi Beste Formları bölümünde Divan, Mani, Semai, Müstezad, Koşma, Destan, Dübeyit, Kayabaşı, Ayvaz, Kerem örneklerle anlatılır. Dini Türk Musikisi Beste Formları, Karagöz ve Ortaoyunu Musikisi Beste Formları, Mehter Musikisi ve Operet Musikisi bölümünde bu beste formları ile ilgili ayrıntılı bilgiler örneklendirilerek verilir.

Kitabı incelerken, eserin oluşumundaki titizlik hemen dikkati çeker. İncelenen tüm beste formlarından 224 adet nota örnekleri kitabın sonuna eklenerek Türk Müziğine değerli ve güçlü bir eser kazandırılmıştır. Bir başvuru kitabı olacağı kuşkusuz olan bu kitabından dolayı Sayın Dr. Mehmet Nazmi Özalp'i kutlar çalışmalarında başarılar dileriz.●

● İsteme Adresi: Dr. Mehmet Nazmi ÖZALP - Meşrutiyet Cad. 12/30 Kızılay / ANKARA

Müzik

Oktay GÖZPINAR

Bu sözcük çok, çok şey ifade eder bize. Yaşamımızın bir anı yoktur ki müziksiz geçsin. Düşününüz yürüyüşümüzde, konuşmamızda, nefes alıp verişimizde, kalbimizin atışında bile bir ritim, bir ahenk, bir iç uyum var dır ki işte bu da müziğin ta kendisidir.

Ben ünlü Alman besteci Richard Wagner'in (1813 - 1883) Gesamtkunstwerk (Birleşik sanat yapısı) düşüncesi üzerinde durmak istiyorum:

Ünlü besteci, bütün yaşamı boyunca sanatların birleşik halde bir bütün oluşturması gerekliliğini savunmuş ve bu uğurda eserler vermiştir. Sanatların ancak birleşik halde en yetkin sanat halini olabileceğini savunmuş ve buna en iyi örnek opera'yı vermiştir. Operada, müzik ve tiyatronun uyumlu bir bütün sanat haline geldiklerini savunmuş ve Operaya sanatların en yücresi gözüyle bakmıştır.

Hatta ilginçtir, Shakespeare ve Beethoven'i elmanın birer eşit parçaları gibi olduklarını söyler ve bunların birleşmeleri halinden en güzel sanat yapısının oluşacağını savunur. Haksız da değil hani sanatın hiç bir alanı yoktur ki müzikten fayda görmüş olmasın, ola ki olsa bile eksik kalır diye düşünüyorum.

Richard Wagner (1813 - 1883) Alman besteci. Operaları ile olduğu kadar sanat üzerindeki görüşleri ile de 19. yy'da Avrupa'nın kültürel yaşamını derinden etkilemiştir.

Wilhelm Richard Wagner 22 Mayıs 1813'te Leipzig'de doğdu. 13 Şubat 1883'de Venedik'te öldü. Dokuz kardeşten en küçüğü olan Wagner Dresden'de okudu. Küçük yaşta Yunan Edebiyatıyla ilgilenerek Homeros'un Odysseia destanından üç bölümü Almanca'ya çevirdi. Bu dönemde Mozart, Beethoven ve Weber'in müziğinin yanı sıra Shakespeare, Schiller ve Goethe'nin tiyatro yapıtları ile ilgilenmeye başladı. On iki yaşında piyano dersleri aldı.

1833'de ilk operası Periler'i besteledi. Wagner'in yapıtları iki bölümde incelenebilir. Bunlardan ilki Rienzi'ye kadar olan gençlik dönemi yapıtları. İkinci bölümde ise Rheingold'tan başlayarak 19. yy'ın müzik yaşamını kökten etkileyen yapıtları yer alır. Onun sanat yaşamında en önemli yeri tutan yapıtı Derringdes Nibelungen'dir. Bu yeni türün müzik, tiyatro, dans, mimarlık ve resim gibi çeşitli sanat dallarını bir araya getirmesi gerektiğini savunmuştur. (Toplu sanat yapısı)

Wagner'in müzik diline getirdiği başka büyük yenilik ise tonaliteye ait olmayan sesleri geçici olarak değil, tonalite duygusunu bozacak biçimde kullanmış olmasıdır. Bu nedenle Tristan ve Isolde müzik tarihinde atonal öğeleri içeren ilk yapıt olarak tanınır.

TRT Müzik Dairesi Arşivinde Bulunan Koleksiyonlar

● Dr. M. Nazmi ÖZALP

Aşağıda ayrı ayrı ele alacağımız bu koleksiyonların alınışlarından sonra üzerlerinde bazı çalışmalar yapılmışsa da hepsi sınırlı kalmış, tam bir sayım ve düzenleme yapılmamıştı. Şimdiye kadar yapılanlar düzenli bir sisteme dayanmıyordu. Tasnife, tarafımdan 1984 yılında başlanarak mevcut eserler türüne, nota cinsine, beste formlarına göre ayrılarak fişlere işlendi, defter, kitap ve dosyalar numaralandı, eserlerin sözleri yeni harflere çevrildi. Böylece hangi eserin kimin koleksiyonunda ve hangi defter veya dosyalarda bulunduğu belirlenmiş oldu. Ayrıca bugüne kadar bilinmeyen pekçok eser tespit edilerek araştırma yapacak olanların işleri kolaylaştırılmış oldu.

Müzik tarihimize açısından da kaynak olabilecek hayli belge ortaya çıktı. Pekçok değişik nüsha elde edildiğinden, doğruluk derecesi ve ıcrası tartışılmalı eserlerin aslına ıcrası edilmesi kolaylaşmış oldu.

LEON HANCİYAN KOLLEKSİYONU:

Bu koleksiyonu Ankara Radyosu adına sahibinden satın alınışını Cevdet Kozanoğlu bize şöyle anlatmıştı: Refik Fersan, Mesud Cemil, Rüsen Kam, Cevdet Kozanoğlu bazı koleksiyonları satın almak için karar çıkartmışlar. Çünkü o zamanlar radyo kütüphânesinde önemli bir eser sayısı yokmuş. 1942 yılında bu işle görevlendirilen Cevdet Kozanoğlu İstanbul'a giderek Leon Hancıyan'ı kalmakta olduğu han odasında bularak pazarlık etmiş ve koleksiyonu üçbin liraya satın almış.

Bunu haber alan Artaklı Candan, Leon Efendi'nin koleksiyonun hepsini vermediğini, mevcutların teslim edilenlerden ibaret olmadığını, daha birkaç sandığın bir başka han odasında saklandığını, bu sebeple pahalıya satın alındığını bildirmişse de bu iddianın aslı çıkmamış. Eserlerin tasnifinde görevli olan Zühtü Bardakoğlu, sandıkların dibinden Leon Efendi'nin gençliğine ait aşk mektuplarının da çıktığını söylemişti. Büyük bir bölümü "Hamparsum Notası" olduğundan üzerinde en çok çalışılan bu koleksiyon olmakla birlikte, defter ve notaların üzerine pek az kayıt konduğu için, eserlerin batı notasına çevrilip çevrilmediği belli olmuyor.

Koleksiyon Ankara'ya getirildikten sonra, ileri yaşına ve gözlerinin görmemesine rağmen, davet edilip Ankara'da birkaç gün ağırlanan Leon Hancıyan'a ikibin lira daha verilerek memnûn edilmiş, böylece koleksiyon beşbin liraya mal edilmiş.

Tahminimize göre bu eserlerin büyük bir bölümünü Refik Fersan, birazını da Halil Can batı notasına çevirmişti. Daha el sürülmemiş pek çok defter ve nota vardır. Saz eserleri yönünden oldukça zengindir. Tedkik edilen defterlerden anlaşıldığına göre sözlü eserlerin hemen tamamı, saz eserleri kısmen batı notasına aktarılmıştır. Tamamına yakın bir bölümü "Hamparsum Notası" ile yazılmış, sözlerinin dükkümü eski harflerle yazılmıştır. Hamparsum Notası ile yazılmış ve sözleri Ermenice olan defterlerin sayısı da çoktur. Bunun için bunların tasnifi yapılamadı. Leon Hancıyan'ın elyazısı olmayan "İşaretili" ve "İşaretsiz" Hamparsum notası ile yazılmış defterler de bulunuyor. Özellikle Hacı Arif Bey'in eserlerinin çokluğu dikkati çekiyor. Bazı dini Türk müzikli parçalarının notaya almış, sözlerinin Ermeni harfleri ile Türkçe yazmış. Sözlü eserlerin çoğunda gütteler Türkçe, fakat Ermeni harfleri ile kaydedilmiştir. O zamanlar donanım işaretleri bugünkü gibi olmadığı için oldukça büyük bir yekûn tutan bu saz ve söz eserlerinin türü belirlenemedi, listelere geçirilemedi. Bunlar küçük boy defterler olup sayıları yetmiş kadardır. Ondört defter ise kilise ve sinagog âyinleri ve dualar ihtiva ediyor. Dokuz defterde Ermeni ve eski harflerle şarkı, koşma, divan, mani gibi eserlerin sözleri var. Bir kısım defterlere ise makamsız ve isimsiz çok sayıda eser kaydedilmiştir. Bunlardan başka basılmış müzik eserleri, ders kitapları, elyazması ve matbû divanlar da bulunuyor.

Perakende eserlerle birlikte 147 defterden 1669 eser kaydedebildik. Yukarıda belirttiğimiz gibi 500'e yakın eserin türünü tespit edemedik. Bu gibi eserlerde makam ve usûl belirtilmediği için bugünkü nota sistemine aktarılması zahmetli bir çalışmayı gerektirecektir. Şamlı Iskender yayınları, üzerinde şarkı notaları bulunan posta kartları, o

dönemin Operet ve konser programları, gazete ve mecmûa kupürleri, İstanbul'da faaliyet gösteren müzik derneklerinin çalışma programları, ilgi çekici afişler v.b. müzikimizin yakın tarihine ışık tutacak belgeler, tanınmış müzikînaslarımızın mektupları hayli sayı tutuyor. Ermenice müzikî eserleri, âyin mecmûaları, Batı Müzikî ve opera albümleri, fasıl cüzleri, kitaplar da sayılabilir.

Koleksiyonda bulunan ve mükerrer eserlerin dahil edilmediği 1660 eserin dökümü ise şöyle: 487 peşrev, 304 saz semâisi, 1 sirta, 2 longa 2 Kâr, 1 Kârçe, 2 Kâr-ı Nâtik, 58 Beste, 19 Ağır Semâi, 31 Yürük Semâi, 668 şarkı, 25 türkû, 5 köçekçe, 5 oyun havası, 5 taksim, 9 marş, 19 kanton, dini eser olarak 3 Durak, 21 İlâhi ve 2 Tekbir.

ASDİK AĞA KOLLEKSİYONU:

Müzikî çevrelerinde bu koleksiyondan "Boğos Külliyyatı" olarak sözedilir. Aslında defterler Asdik Ağa'ya ait olup oğlu hanende Boğos Efendi'ye intikal ettiği için böyle denmiştir. Mevcut koleksiyonlar içinde en muntazam ve en güzel olanıdır. Cildli, büyük boy onbir defterden ibaret olan koleksiyon, son defterle bitmemiş izlenimini veriyor.

Defterlerin 1942 yılında satın alınış hakkında Cevdet Kozanoğlu bana şu bilgileri vermişti: O sırada bir ameliyat geçiren Boğos Efendi hastahane de yatmakta imiş. Kendisi ile burada konuşan Kozanoğlu, fiat üzerinde anlaşmaya varılarak bulunduğu yerden teslim alınıp Ankara'ya getirilmiş. Ödeme işlemleri yapılırken Boğos Efendi hastahane de ölmüş. Tek varisi olan kardeşi İl Dünya Savaşı çıkmadan önce Bulgaristan'a yerleştiği ve savaş bu sıralarda bütün şiddeti ile devam ettiği için paranın ödenebileceği bir hak sahibi bulunamamış, böylece koleksiyon Ankara Radyosu'nun malı olmuştur. O zamanlar bu koleksiyon için de defterlerin hepsinin bunlardan ibaret olmadığı, diğer bölümünün başkalarının eline geçmiş olduğu ileri sürülmüştür.

Muntazam cildli ve yıpranmamış olan defterlerin sayfaları numaralıdır, kaliteli bir nota kâğıdı vardır. Makamlara göre bölümlere ayrılmış, eserler çini mürekkeple ve oldukça güzel bir nota yazısı ile yazılmıştır. Tamamı Batı notası ile yazılmış olup Hamparsum notası ile kayıt yapılmamıştır. Eserler defterlere yazılırken geleneksel ıcrâ düzeni gözetilmiş, en büyük formdan en küçüğüne göre sıralanmıştır. Makamlarına ayrılan bölümlerin sayfalarının bir bölümü, sonradan doldurulmak için olsa gerek, boş bırakılmıştır. Yalnızca son defterdeki eserlerin sözleri Ermeni harfleri ile Türkçe olarak yazılmıştır.

Koleksiyonun tamamında 485 eser vardır. Bunlar 45 makamdan 18 Kâr, 1 Kâr-ı Nâtik, 159 Beste, 65 Ağır Semâi, 68 Yürük Semâi, 174 şarkıdan ibarettir. 45 makamın peşrev ve saz semâilerini de buraya eklemek gerekir. Bunların sayısı da 200 kadardır.

İSMAİL HAKKI BEY KOLLEKSİYONU:

Mevcut koleksiyonlar içinde en dikkate değer olanlarından biri de bu koleksiyondur. Basılı eserlerin dışında tamamı İ. Hakkı Bey'in elyazısı ile yazılmış gibidir. Merhum üstad ve-receği konserler için, ya da öğrencileri için olsa gerek, muhtevası aynı olan pek çok defteri bizzat yazmış, çoğaltmış. Bestelemiş olduğu Operetlerin de tamamı aynı özellikte ve mükerrer defterler halinde.

Koleksiyonun yerini 1972 yılında tespit eden TRT Müzik Dairesi Başkanlığı, İstanbul'da Beykoz'da oturmakta olan torunu Güneş hanımdan 45000 liraya satın almıştır. Üzerinde zaman zaman çalışmalar yapılmışsa da, eserlerin eksiksiz sayımı 1986 yılına kadar yapılamamıştır. Ancak iki yılda tam olarak elden geçirildi, sayımı yapıldı ve sınıflandırıldı. Kolek-

siyonda pek çok mükerrer eser var; mükerrer nüshalar genel toplama dahil değildir. Toplam eser sayısı 13103' olup, mükerrer olmayan eser sayısı 8848 tanedir. Hamparsum Notası ile yazılmış, batı notasına çevrilip çevrilmediği bilinmeyip, hele saz eserlerinde sadece makamı ve formu belirtilen eserler de toplam rakama dahildir. Eserlerin türü ve miktarları şöyledir:

Saz Eserleri: 1069 peşrev, 1003 saz Semâisi, 38 oyun havası, 32 longa, 36 sirt, 5 medhal, 150 zeybek

Sözlü eserler: 152 Kâr, 423 Beste, 258 Ağır Semâi, 327 Yürük Semâi, 3640 Şarkı, 143 türk, 160 köçekçe, diğerleri 62.

Dinî Eserler: 106 Mevlevî Âyini, 40 Durak, 970 İlâhî, 100 Nefes, 167 şügl, 161 Tevşih, diğerleri 271.

Marşlar, sayısız aranağmeler, operetler, kantolar, Batı müzikisi beste formlarından polka, mazurka, vals, balad, tango, çok sesli denemeler bu sayılara dahil değildir. Bestelemiş olduğu bütün operetlerin notaları ve sözleri mevcuttur.

İ. Hakkı Bey koleksiyonu, Vecihe Daryal koleksiyonu hariç, mevcut koleksiyonların en büyük olanıdır. Pek azı istisna tutulursa genellikle kendisi tarafından çok düzgün ve okunaklı bir yazı ile yazılmıştır. Koleksiyonun özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Defter sayısı yönünden oldukça kabarık olmasına rağmen tekrar eden ve birbirinin aynı olan pek çok defter var. Her defter ayrıca alt gruplara ayrılmış. Defterlerin hemen hemen hepsi cildli ve muntazam olup sayfaları numaralanmıştır.

2- Değerli, değersiz o kadar eser derlenip tekrar tekrar yazılmış ki, sarfedilen emeğe insan hayret ediyor. Müzikî eseri olarak ne buldu ise ya notaya almış, ya da olduğu gibi saklamış.

3- Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bestelemiş olduğu operetlerin hepsi, vals, polka, tango, mazurka gibi beste türleri, çoksesli ve ikisesli denemeler, düetto, kanto rumba'lar, sözün kısası zamanında geçerli olan dans parçaları gibi bestelerinin tamamı mevcuttur.

4- Saz eserleri açısından da oldukça zengin bir koleksiyon. Klâsik repertuarın hemen hemen bütün eserlerini toplanmış. Hepsisi de son derece düzenli ve özentili bir şekilde kaydedilmiş. Hele kendi bestesi olanlar en büyüğünden en küçüğüne kadar akla gelebilecek her formdan bir kaç adet olarak saklanmış, Fastıl düzenlemelerine yaptığı aranağmelerin sayısı belli değil.

5- Dinî eserler açısından hayret verici özelliği var. Müzikî tarihimize, şurada-burada adından söz edilen kayıp mevlevî âyinlerinin çoğu mevcut olduğu gibi, adını duymadığımız âyinler de var. Darüelhan yayınları arasında çıkmış olan "Âyinler" yayımlanırken, İ. Hakkı Bey de orada görevli idi. Elinde bulunan âyinlerden söz etmediği anlaşılıyor. Eğer tertip ve tasnif heyetine bilgi vermiş olsa idi, bunların da yayınlanmasında yararlı olurdu. Durak, ilâhî, tevşih, savt, şügl, tesbih nefes gibi formların toplamı, listede belirttiğimiz gibi büyük rakamlara ulaşılıyor.

6- Sözlü eserler yönünden ve klâsik repertuarımız açısından da ilgi çekici. Büyük form eserlerde, değişik kaynaklardan yazılmış olmalı ki, bazı değişiklikler var. Bu ve diğer koleksiyondakiler dikkate alınacak olursa anlına inmekte kolaylıklar sağlanabilir. Bu sebeple araştırma yapacaklar için önemini her zaman koruyacak bir koleksiyondur.

7- Halk türkülleri, "Âşık Müzikîsi"ne ait Destan, Semâi, Divan, Koşma, kalendarî; hele "Köçekçe"lerden Hicaz, Karcığar, Gerdaniye gibi bilinen makamların dışında Hüzam, Mâhûr, Şeddi-i Araban, Sûzidil, Hicazkâr, Bayatî Araban, Sûznâk gibi makamlardan orijinal aranağmelerle bir kaç takım halinde derlenmiş.

8- Oyun havalarından sirt, Longa, Zeybek, Çiftetelli ve diğer enstrümantal eserler dağınık yerlerde bulunduğu gibi defterler halinde de toplanmış. Kendi eserlerinden basılmış olanlar da var.

9- Defterlerin dışında perakende notalar, matbû fastılar, bastırılmış müzikî dersleri notaları matbû saz eserleri ve sözlü eserler, Darüelhan yayınları, diğer müzikî cemiyetlerinin yayınları, müzikî nazariyatı kitapları, bizzat kendisinin yapmış olduğu yayımlar, mektup ve başka belgeler büyük bir titizlikle korunmuş.

10- Buraya kadar sayılanlardan başka el ilanları, konser programları, ünlü müzikîşinaslara ve tanınmış kişilere ait kartvizitler, o günlerin gazetelerinden kesilmiş kâğıtlar, Darüelhan mecmuaları, basılı güfte kitapları, muhtelif sanatkarlara ait resimler ve müzikî tarihimize açısından daha pek çok değerli belgeler biriktirilmiştir.

11- Dinî eserlerin sözlerinden başka dindışı sözlü eserlerden Koşma Divan ve benzerlerinin sözlerini ihtiva eden eski harflerle yazılmış hayli güfte mecmûası var. Bu defterlerde eski eserlerin söz yazarlarının bazıları da belirlenmiş.

DR. HAMİD HÜSNÜ (KAYACAN) BEY KOLLEKSİYONU

Bu koleksiyonun TRT Kurumu'na nasıl kazandırıldığı hakkında bilgi edinemedik. Hamid Hüsnü Bey'in ölümünden, İstanbul Radyosu yetkililerince satın alınmış, buradan da "Müzik Dairesi" arşivine intikal etmiştir. Sanatkar müzikî sanatını eski ustalardan, özellikle Zekâi Dede'den öğrenmiş, klâsik repertuarı bu hocasından geçmiştir. Daha sonra çağdaşı olan kalburüstü sanatkarlarla düşüp kalkmış, dâhi sanatkar tanburi Cemil Bey'in sanat hâlesi içinde yoğurulmuştur. Bütün bu özellikler koleksiyonda bulunan eserlerin önemini artırmaktadır.

Koleksiyon irili ufaklı yirmi sekiz defter ile perakende notalardan ibarettir. Perakende notalar tarafımızdan dört büyük klâsörde toplanmıştır. Eserlerin tümüne yakın çoğunluğu kalitelili nota kâğıtlarına güzel bir nota yazısı ile kendisi tarafından yazılmıştır. Basılı eserlerin sayısı çok azdır. Kurşun kalemle ve yeni harflerle yazılanlar önemsiz sayıdadır. Hamparsum Notası ile kayıt yapılmamıştır.

Türk Müzikîsi beste formlarına ait, dinî müzikî hariç, her türlü örnek bulunmakla birlikte mevcut eserlerin, diğer eserlere oranla, ağırlık noktasını büyük form eserler oluşturmaktadır. Tespit ettiğimiz eserlerin toplamı 1725'tir. Dinî müzikimize ait hiçbir esere rastlayamadık. Eserlerin tür ve sayıları şöyledir:

Saz Eserleri: 87 peşrev, 48 saz semâisi, 2 medhal, 1 oyun havası, 1 sirt, 1 longa, 2 marş, 1 operat, 7 aranağme.

Sözlü Eserler: 51 kâr, 1 kâr-ı nâtik, 402 beste, 191 ağır semâi, 200 yürük semâi, 702 şarkı, 4 türk, 22 köçekçe (Takım halinde gerdaniye ve gülîzar köçekçeler), 2 koşma ve Ayvaz.

REFİK FERSAN KOLLEKSİYONU

Bu koleksiyon Refik Fersan'ın ölümünden hayli zaman sonra, 1972 yılında TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'nca ailesinden satın alınmıştır. Tamamı incelenirken "Leon Koleksiyonu"nun bazı defterlerinin karışmış olduğunu gördük. Bu kadar nota ve sair belgeler ayrı bir koleksiyonun aslı değil de müsveddeleri gibiydi. İşe yarar veya yaramaz bir yığın evrak, dosya ve zarflarda biriktirilmiş benziyordu. Bu sebeple bunların Refik Bey'in gerçek koleksiyonu ya da asıl koleksiyonun müsveddeleri olup olmadığının kuşkuyla düşüktü.

Tasnif ederken en çok güçlük çektiğimiz bu koleksiyon olmuştur. Tam anlamı ile bir dağınıklık ve perişanlık içindeydi. Sahibi çoğu kez kurşun kalemi kullandığı için zamanla yazı ve notalar okunamaz duruma yaklaştı. Ayrıca düzenli bir defter sistemi de yoktur. Dosyalar halindeki Hamparsum notalarının çoğunun bugünkü nota sistemine aktarıldığı hakkında kayıt düşürülmüş. Eserler eski ve yeni yazı ile karışık olarak yazılmış. Makamlara göre geleneksel sıralama düşünülmüştüğü için, oldukça karışık bir durum ortaya çıkmış. Pek çok eserin güfteleri yazılmadığı için bunların ne olduğu melodilerinden tespit edilebilmiştir.

Bütün bunlara rağmen Türk marşları, saz eserleri, oyun havaları, türk, köçekçe - ki bunların çoğu Lavtacı Andon'dan notaya alınmış orijinal takımlar halindedir - yönünden zengin bir koleksiyondur. Güftesiz ve isimsiz eser, etüd, operet denemeleri oldukça yekûn tutuyor. Refik Fersan'ın bilinen ve bilinmeyen bestelerinin müsveddeleri de var.

Oldukça yıpranmış olan defterler tarafımızdan tamir edilerek numaralandı, perakende eserler dosyalandı, tasnif edildi, fişlerine işlendi. Hamparsum notası ve Ermeni harfleri ile yazılmış olan üç büyük defterin muhteviyatı bilinemediği için tasnife dahil edilmedi. Kırkdokuz defter ile perakende dosyalardaki eserlerin toplamı 2934 adet notadan ibarettir; mükerrer sayılar bu rakama dahil değildir. Tamamına yakın bir bölümünün sanatkarın kendi el yazısı ile yazılmış olması açısından da dikkat çekicidir.

Mevcut eserlerin beste formlarına göre sıralanışları ise şöyledir: Dinî müzikî eseri açısından fazla zengin olmayan koleksiyonda güftesiz ve eksik mevlevî âyini bölümleri var. Âyin parçalarının dışında diğerleri incelenmeye muhtaç. Diğer formlara ait örnekler ise pek az. Kısacası dinî müzikî açısından önemli bir kaynak değil. İ. Hakkı Bey ve Vecihe Daryal koleksiyonlarını gördükten sonra bize hak verileceğini umuyoruz.

Saz Eserleri: 215 peşrev, 163 saz semâisi, 5 longa, 6 sirt

to, 5 oyun havası, 1 medhal, 1 taksim.

Sözlü Eserler: 20 Kâr, 4 Kârçe, 3 Kâr-ı Nâtik, 253 Beste, 130 Ağır semâi, 144 Yürük semâi, 1858 Şarkı, 1 Divan, 9 Köçekçe (ayrıca tam takım olarak Gerdaniye, Şedd-i Araban, Bayatı Araban, Köçekçelerdir ki bunların toplamı bu sayıya dahil değildir), 81 Türkü, 19 Marş, 5 Kanto,

Dini Eserler: 9 Mevlevî Âyini, 2 İlâhi, 1 Tekbir.

VECIHE DARYAL KOLLEKSİYONU

Bu kolleksiyon 1986 yılında TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'nca, sanatkarın kızı **Eser Nadaroğlu**'ndan alınmıştır. Belge, kitap, nota yönünden Türk Müsiki'si açısından mükemmel bir kaynak niteliğindedir. Aşağıda da görüleceği gibi ihtiva ettiği eser sayısı ile de mevcut kolleksiyonlar içinde birinci sırayı almaktadır. Özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Perakende, matbu veya elyazısı ile yazılmış eserlerin, defterler hariç, hepsi makamlara göre dosyalanmıştır. Defterlerin bir bölümü yıpranmış olmakla birlikte kayıtlar muntazamdır.

2- Darüelhan'ın kuruluşundan, yani sanatkarın müsiki dünyasına girişinden ölümüne kadar tanıdığı bütün sanatkârlara ait eserleri kaynağın veya bestekârından elde ederek ayrı ayrı dosyalarda toplamıştır; bunların çoğu ithafî ve imzalıdır.

3- Eserlerin Darüelhan'da, İstanbul Belediye Konservatuarı oluktan sonra konservatuarda, Darü'ttâlimi Müsiki'de, Müsiki-i Osmani'de Gülşen-i Müsiki Mektebi'nde, diğer cemiyetlerde, eski İstanbul Radyosu'nda, nihayet ilk Ankara Radyosu ile daha sonraki yıllarda kullanıldıkları şekilleriyle toplanmış olmaları dikkat çekicidir. Böylece bir eserden sekiz on nüshanın bulunuşu araştırma yapacaklara önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

4- Yine aynı yıllardan başlayarak müsikimiz hakkında ne tür yayın yapılmışsa mecmûa, kitap, broşür, konservatuar yayınları, müsiki tarihi ile ilgili araştırma yazıları, gazete kupürleri, "İzahlı Müzik Saati" notları, ünlü müsikîşinaslarımızın el yazıları ile yazılmış çeşitli belgeler günümüz müsiki haberleri, sanatkâr biyografileri, konser programları, afişler, ilânlar, ölüm ilânlarına varıncaya kadar akla gelen, gelmeyen her tür belge biriktirilmiştir.

5- Dinî eser açısından İ. Hakkı Bey kolleksiyonundan sonra gelmektedir. Ancak farklı bir özelliği var. Bu eserlerin çoğu o zamanlar hayatta bulunan ünlü zâkir ve zâkirbaşılardan bizzat sanatkâr tarafından notaya alınmış, kimden alındığı da belirtilmiştir. Bu eserler de sekiz dosya halinde makamlara göre toplanmış durumdaydı. İ. Hakkı Bey kolleksiyonunda bulunmayan birçok eser bu kolleksiyonda bulunmakta ve her iki kolleksiyon bir birini tamamlamaktadır.

6- Zengin bir fotoğraf arşivinin bulunduğunu, bu kitabın yazarı bir münasebetle görmüş olmasına rağmen, kolleksiyon tasnif edilirken tek fotoğrafa rastlanılmamıştır. Daha sonra **Eser Nadaroğlu** ile yapılan konuşmalardan, resimlerin çoğunun **Ali Rıza Avni**'de bulunduğu, emaneten alınıp iade edilmediği anlaşılmıştır.

7- Kolleksiyonun incelenmesine başlandıktan sonra merhum **Vecihe Daryal**'in tiz bir halk müsiki'si eserleri derleyicisi olduğu ortaya çıkmıştır. O sıralarda derleme yapan her sanatkârla ilişki kurup eserlerden birer nüsha elde ettiği gibi, yüzlerce halk müsiki'si eserini bizzat defterler halinde yazmıştır. Bunların arasında bugün halk müsiki'si repertuarında bulunmayan hayli eser vardır. **Kemal Altınkaya**'nın derlediği "Rumeli Türküleri"nin, **Muzaffer Sarısözen**'in derlediği halk türkülerinin hepsi mevcuttur. Aradan geçen kırk beş yılın unuttuğu eserler yönünden önemli bir kaynak niteliğindedir.

8- Türk San'at ve Halk Müsiki'si arasında yer alan "Âşık Müsiki" ile ilgili beste formlarından Divan, Müstezad, Koşma, Semâi, Yıldız, Dübeyit, Şairleme, Kalendarî, Destan, Ma'ni, Kerem, Kesik Kerem, Köroğlu, Ayvaz vb. eserlerin çokluğu açısından da değerlidir.

9- Sayı yönünden de en zengin kolleksiyondur. Sadece sözlü eser sayısı açısından değil, sazese'i açısından da birinci sırayı almaktadır. Hele çağdaşı olan müsikîşinaslardan eserlerin imzalı, ithafî olarak toplanması ya da bizzat kendisi tarafından notaya alınarak biriktirilmesi değerini artırmaktadır.

10- Müsiki tarihi kitapları, evvelce yayınlanmış dergi kolleksiyonları, Edebî eserler, divanlar, lügatlar, söz mecmuaları, matbû fasıllar, bazı bestekârların külliyatları, jübile broşürleri, şu veya bu şekilde tanık olduğu olaylara ait tuttuğu notlar, hatıra kayıtları gibi özellikleri de dikkate alınırsa kolleksiyonun önemli kendiliğinden ortaya çıkmış olur.

Mükerrer sayılar hariç, kolleksiyonda bulunan eserlerin toplamı 1044'tür. Bu eserlerin türlerine ve formlarına göre dağılımı şöyledir:

Saz Eserleri: 434 peşrev, 661 saz semâisi, 19 medhal, 20 sirta, 19 longa, 27 oyun havası, 53 saz eseri, 3 karagöz ve ortaoyunu havası, 33 zeybek, 30 eser de karışık formlardan olmak üzere toplam

1342'dir.

Dinî Müsiki eserleri: 8 Mevlevî Âyini, 764 ilâhi, 119 Şuğl, 144 Tevhîh, 13 Durak, 2 Miraciye, 6 Savt, 1 Na't, 3 Ezan, 2 Mersiyeye, 1 Münâcaat, 3 Nefes olmak üzere 1156 tanedir.

Din dışı sözlü eserler: 13 Kâr, 5 Kâr-ı Nâtik, 3 Kârçe, 332 Beste, 176 Ağır Semâi, 221 Yürük Semâi, 6198 şarkı, 803 Türkü, 9 Divan, 74 Köçekçe, 4 Koşma ve Semâi, 1 Şairleme, 1 Taksim, 6 Kerem ve Kesik Kerem, 2 Destan, 2 Manî, 1 Kalendarî, 1 Ayvaz, 3 Ninni, 3 Müstezad, 37 Karaföz ve Orta oyunu havası, 27 karışık formda eserler, 13 Marş, 17 Kanto (Defter ve albümler halindeki kantolar sayılmamıştır), 6 operet olmak üzere 7946 eser mevcuttur.

ŞERİF İÇLİ KOLLEKSİYONU

Bu kolleksiyon 24 Şubat 1961 tarihinde onbin lira karşılığında **Şerif İçli** varisleri adına **Rebil İçli**'den Ankara Radyosu'na satın alınmıştır. Özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Eserlerin tamamı Batı notası ile kaydedilmiş olup Ham-parsum notası kullanılmamıştır. Basılı eserlerin bazılarının dışında sözler eski harflerle kaydedilmiştir.

2- Kolleksiyon satın alındıktan sonra defterler ciltletildiğinden 50 adet defter düzenli bir sıra takip ediyor. Her makam için bir veya birkaç defter ayrılmış olup saz ve söz eserleri geleneksel icra düzenine göre sıralanmıştır. Bazı sayfalar sonradan doldurulmak üzere boş bırakılmıştır.

3- Mevcut notaların büyük bölümü sanatkarın kendi elyazısıdır. Perakende notalar, matbû fasıllar, değişik kaynaklı eserler dosyalar halinde biriktirilmiştir. Bunların sayısı da hayli yekûn tutuyor. Hepsini bir araya getirilerek "Perakende" olarak dosyalandı.

4- Muhteva bakımından diğer kolleksiyonlara benzeyen özellikte ve en düzenli kolleksiyonlardan biridir. Büyük form eserlerin sayısı da az değil. Saz eserleri yönünden de önemli; diğer kolleksiyonlarda olmayan bazı eserler, özellikle çağdaşı olan müsikîşinasların eserleri dikkati çekiyor. Dinî eser teptsit edemedik.

Mevcut eserlerin tür ve sayılarının dökümü şöyledir:

SAZ ESERLERİ: 48 peşrev, 29 saz semâisi, 3 medhal, 4 sirta, 12 longa, 14 oyun havası, 9 zeybek (sözlü ve sözsüz), 1 taksim.

SÖZLÜ ESERLER: 14 Kâr, 9 Kâr-ı Nâtik, 2 Kârçe, 279 Beste, 138 Ağır Semâi, 130 Yürük Semâi, 3697 şarkı, 306 Türkü, 2 Divan, 12 Köçekçe (muhtelif makamlardan 4 takım köçekçe bu sayıya dahil değildir), diğer formlardan 7 eser, 1 ninni, 64 Rumeli türküsü, 33 Karagöz ve ortaoyunu parçası.

Bunların dışında 14 Marş, 6 Operet olmak üzere toplam 4802 adet eser mevcuttur.

Masada

Parkın ışıklarına baktım

Kimsesiz yolcularla

Masada

tabulara aykırı

güldüm

Kitap imzaladım

ölümünden sonra

sıkıldım senin duruşundan

basit anlamaya

odayı terkettim

seni yolculadım

karşı seviye

ve anlattım yılların hikayesini

ona

bu geceden korkuyorum

hani insan olmasaydım!

M. Özer Ciravoğlu

SANAT HABERLERİ

Konser : Trabzon Türk Sanat Musikisi Korosu Derneği, 19 Aralık 1992 günü akşamı, Trabzon Lisesi Salonunda Mevlana'nın ölüm yıldönümü nedeniyle Trabzon İl Kültür Müdürlüğü'nün organizasyonu sonucu bir konser verdi. Konserde İtli'nin **Rast Na'tı Şerifi**'nin yanı sıra Mahur, Segâh, Hicaz Makamından ilahiler seslendirildi.

Ayrıca İzmir Devlet Klasik Türk Müziği korusu Şefi hemşehrimiz **Teoman ÖNALDI**'nin "**Mevlana'nın Ulu Sesi**" adlı eserinden Hicaz bölüm seslendirildi.

Tiyatro : Brezilyalı yazar **Gulherme Figuri-do'nun** yazdığı, **İsmail Bekir Ağlagül**'ün Türkçeye çevirip sahneye koyduğu "**Ezop**" adlı oyun Trabzon Devlet Tiyatrosu oyuncularından Aralık ayın boyunca sahnelendi. Oyunda sanatçı arkadaşlarımız **Hülya Kalebayır, Arzu Gündüz, Galip Erdal, Rüçhan Gürel, Ahmet Ergut, Fikret Urucu** rol aldılar. Ankara Devlet Tiyatrosu oyuncularından "**Deli Dumrul**" adlı oyunu 9. 12. 1992 günü akşamından itibaren sunmaya başladılar. Oyun beş gün süreyle sergilendi.

Toplantı: Tanjant yol'a güzergah değiştirecek olan "**Uçan Yol**" projesi, **Mimarlar Odası** ve **İnşaat Mühen-**

disleri Odası Trabzon Şubelerince düzenlenen ortak toplantı ile tekrar gündeme geldi. Toplantıya konuşmacı olarak **Mimarlar Odası Trabzon Şubesi Başkanı Bekir Gerçek, İnşaat Mühendisleri Odası Trabzon Şubesi Başkanı Sami Koç** konuşmacı olarak katıldı. Toplantıyı **Mimar, Gazeteci - Yazar Oktay Ekinci** yönetti. Toplantı sonunda Oda yetkilileri "**Tanjant yol bir an önce yapılmalıdır. Uçan yola hayır**" dediler.

Sergi : Fotoğraf sanatçısı arkadaşımız **Ufuk Merih Baylan**, ikinci kişisel Fotoğraf Sergisini 20. 11. 1992 - 27. 11. 1992 tarihleri arasında İş Bankası Sanat Galerisinde "**Çeşitlemeler**" adı altında açtı. İlgili gören sergi bir hafta daha uzatıldı. **Trabzon Fotoğraf Sanatçıları Derneği "Foto Forum"** 7. toplu fotoğraf sergisini "**Yalnızlık**" adı altında **Mahmut Goloğlu Kültür Merkezin**'de 1. 12. 1992 günü açtı.

Anma

Günleri: Trabzon Gazeteciler Cemiyetinin 8. 10. 1992 tarihinde başlattığı "**Trabzon'un basın alanında yetiştirdiği ustalara saygı**" programları çerçevesinde 8 Ekim'de **Cemal Reşit Eyuboğlu**, 22 Ekim'de **Ömer Turan Eyuboğlu**, 5 Kasım'da **Falk Ahmet Barutçu**, 19 Kasım'da **Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu**, 5 Aralık'ta **Muzaffer Korlu**'nun anılmasıyla sürdü. Son olarak 17 Aralık günü **Ümrân Zafer Baran**, anıldı.

MAVİ NOTA

Aylık
Müzik ve Sanat Dergisi

Sahibi : Sevilay BAYLAN
Genel Yayın Yönetmeni : Emel ŞİMŞEK
Gen. Yay. Yön. Yard. : Hülya ÖZMEN
Yazı İşleri Yönetmeni : M. Semih BAYLAN
Kapak, İç Düzenleme : M. Reşat SÜMERKAN

Sanat Danışmanları:
Ahmet ÖZER
Gündoğdu SANİMER
Suat KURTULDU

Basım Yeri: ESER OFSET Matbaacılık - Yayıncılık ve Ambalaj Sanayii
Zeytinlik Caddesi Cudibey İlkokulu yanı Tel: 215338 - TRABZON

İstanbul Temsilcisi : Osman Razi AKSU
Ankara Temsilcisi : Jale BOZKAYA
İzmir Temsilcisi : Melih GÜLER

Abone Koşulları : Yıllık: 100.000 TL.
Yurtdışı Abone : 50 DM.
Yazışma Adresi : P.K. 205 - 61004 - TRABZON
Ederi : 10.000 TL. (KDV dahil)

Abone ederinin, Müftü Semih BAYLAN adına 731986 nolu postaçekli hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktilo ile yazılması rica olunur.
Ürünler yayımlansın, yayımlanmasın geri verilmez.
(P.K. 205) Kod No.: 61004 - TRABZON